

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΙΓΑΙΟΥ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ:
«ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗ, ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΚΑΙ ΑΣΦΑΛΕΙΑ ΣΤΗ
ΜΕΣΟΓΕΙΟ»

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

***«ΟΙ ΝΕΟΤΕΡΕΣ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΚΗΣ
ΕΞΩΤΕΡΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΣΤΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΤΗΣ ΜΕ ΤΗΝ
ΕΛΛΑΔΑ»***

ΕΓΚΟΡΙΑΝ ΔΑΥΙΔ-ΓΕΩΡΓΙΟΣ

Επιβλέπων: Επίκ. καθηγητής Ιωάννης Στριμπής
Συνεπιβλέποντες: Καθηγητής Ιωάννης Σακκάς
Καθηγητής Χαράλαμπος Τσαρδανίδης

ΡΟΔΟΣ, ΜΑΪΟΣ 2020

“ΔΗΛΩΣΗ ΜΗ ΛΟΓΟΚΛΟΠΗΣ ΚΑΙ ΑΝΑΛΗΨΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΗΣ ΕΥΘΥΝΗΣ”

Η εργασία που παραδίδω είναι αποτέλεσμα πρωτότυπης έρευνας και δεν χρησιμοποιώ πνευματική ιδιοκτησία τρίτων χωρίς αναφορές. Αναλαμβάνω όλες τις νομικές και διοικητικές συνέπειες που δύναμαι να αντιμετωπίσω σε περίπτωση που η εργασία μου αποδειχθεί ότι αποτελεί προϊόν λογοκλοπής, σύμφωνα με τον Κανονισμό του Ιδρύματος.

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά τον επιβλέποντα καθηγητή κύριο Ιωάννη Στριμπή για την καθοδήγηση και την πολύτιμη βοήθειά του στο έργο μου καθώς και την συνεχή στήριξη της οικογένειάς μου.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ	σελ.3
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	σελ.5-7
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 Ορισμοί και Αποσαφήνιση Εννοιών.	σελ. 8-13
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 Επισκόπηση των σημείων τριβής.	σελ.14-21
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 Το θερμό επεισόδιο ως εργαλείο εξωτερικής πολιτικής	σελ.22
3.1 Χώρα	σελ.22-25
3.2 Σισμίκ	σελ.25-28
3.3 Ίμια	σελ.28-32
3.4 Τουρκικές προκλήσεις στην ΑΟΖ της Κύπρου	σελ.32-36
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 Προς μια νέα κρίση; Η θεωρία της «Γαλάζιας Πατρίδας» και οι ενδεχόμενες συνέπειές της	σελ.37
4.1 Η θεωρία της «Γαλάζιας Πατρίδας»	σελ.37-39
4.2 «Οριοθέτηση θαλάσσιων ζωνών» Τουρκίας – Λιβύης	σελ.39-40
4.3 Διεθνείς Αντιδράσεις	σελ.40-45
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5 Συμπεράσματα	σελ.46-48
ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗ	σελ.49
Επίσημες Πηγές	σελ.49
Βιβλιογραφία	σελ.49-51

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το αντικείμενο μελέτης της παρούσας διπλωματικής εργασίας, είναι η αποτύπωση των ήδη υπάρχουσών σχέσεων μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας, καθώς και της διαμόρφωσης αυτών μετά τις πρόσφατες εξελίξεις της τουρκικής εξωτερικής πολιτικής. Οι εξελίξεις αυτές αφορούν κυρίως στον θαλάσσιο χώρο της Ελλάδας αλλά και της Κύπρου, όπου η συμπεριφορά της Τουρκίας γίνεται ολοένα και περισσότερο προκλητική. Βέβαια το εύρος των διεκδικήσεων της Τουρκίας είναι πολύ μεγαλύτερο (μεταξύ άλλων θέματα αποστρατιωτικοποίησης, μειονοτήτων, ανθρωπίνων δικαιωμάτων, εναερίου χώρου, αναθεώρηση διεθνών συνθηκών κ.α). Η ανά χείρας εργασία δεν φιλοδοξεί, ούτε θα μπορούσε άλλωστε εντός του πλαισίου της, να μελετήσει συνολικά τις ελληνοτουρκικές σχέσεις όπως έχουν διαμορφωθεί μέχρι σήμερα. Πέρα του θεματικού περιορισμού, η παρούσα έρευνα καλύπτει την χρονική περίοδο από τα μέσα της δεκαετίας του 1970, οπότε η Τουρκία άρχισε να προβάλλει αξιώσεις σε θαλάσσιες ζώνες στις οποίες η Ελλάδα έχει σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο κυριαρχία ή κυριαρχικά δικαιώματα. Η αρχή έγινε με την υφαλοκρηπίδα στο Αιγαίο ήδη από το 1973 και εντονότερα από το 1976 και συνεχίζεται μέχρι τώρα, με περιόδους ύφεσης και έντασης. Με το περιβάλλον των διεθνών σχέσεων να είναι εξαιρετικά ασταθές και την Τουρκία να διεκδικεί συνεχώς θαλάσσιους χώρους που δεν της ανήκουν, η Ελλάδα είναι υποχρεωμένη να σταθεί αντάξια των εξελίξεων και να μην επιτρέψει να την ξεπεράσουν.

Στα επόμενα κεφάλαια θα επιχειρηθεί η εξέταση των σχέσεων μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας, μέσα από την παρουσίαση και μελέτη ορισμένων επεισοδίων τα οποία έφεραν τις δυο χώρες στα πρόθυρα πολεμικής σύρραξης. Η μέθοδος που προκρίνεται για την προσέγγιση των εξελίξεων στην εξωτερική πολιτική της Τουρκίας έναντι της Ελλάδας αναφορικά με την μελέτη του θέματος της εργασίας είναι η ανάλυση των κρίσεων, των χρονικών εκείνων περιόδων (ή συγκυριών) κατά τις οποίες η Τουρκία προέβη σε εξαιρετικά προκλητικές ενέργειες που σχεδόν οδήγησαν τις δύο χώρες σε ένοπλη σύγκρουση. Θα μελετηθεί η στρατηγική της Τουρκίας να «εργαλιοποιεί» τις κρίσεις,¹ ώστε να προβάλλει με μεγαλύτερη ένταση (κυριολεκτικά και μεταφορικά) και οξύτητα τις διεκδικήσεις της σε μία προσπάθεια

---

¹ Για την έννοια αυτή στην τουρκική πολιτική, βλ., Evangelos Raftopoulos, «The Crisis over the Imia Rocks and the Aegean Sea Regime», *International Law of Marine and Coastal Law*, 1997, σελ. 440-441.

να τις «εγγράψει» στην ατζέντα των διμερών σχέσεων. Αντικείμενο της εργασίας θα είναι ασφαλώς και η αντίδραση της Ελλάδας σε αυτά τα προκλητικά επεισόδια που προκαλεί η Τουρκία προκειμένου να αντιμετωπισθεί η τουρκική προκλητικότητα στο πεδίο αλλά και σε πολιτικό και διπλωματικό επίπεδο.

Η επιλογή αυτής της μεθόδου προσεγγίσεως του θέματος, αντί της συχνότερα χρησιμοποιούμενης θεματικής προσέγγισης (αμφισβητήσεις ως προς κάθε θαλάσσια ζώνη) είναι η πεποίθηση ότι οι περίοδοι εσκεμμένης από την Τουρκία έντασης ρίχνουν φως από άλλη προοπτική στις επιδιώξεις της τουρκικής εξωτερικής πολιτικής έναντι της Ελλάδας στην υπό εξέταση χρονική περίοδο. Τούτο αποκτά ιδιαίτερο ενδιαφέρον στην παρούσα συγκυρία κατά την οποία η Τουρκία φαίνεται να προκαλεί συστηματικά την Ελλάδα δίνοντας την εντύπωση ότι θα ήθελε να προκληθεί «θερμό» επεισόδιο μεταξύ των δύο χωρών.

Βέβαια, για να μπορέσουμε να καταλάβουμε τις έννοιες των τουρκικών διεκδικήσεων που προβάλλονται με τις κρίσεις, στο πρώτο κεφάλαιο γίνεται μια ανάλυση και αποσαφήνιση των εννοιών του διεθνούς δικαίου με έμφαση στις θαλάσσιες ζώνες των παρακτίων κρατών, καθώς στην παραβίαση αυτών των ζωνών (των δικαιωμάτων που ασκεί σε αυτές κατά το διεθνές δίκαιο της θάλασσας η Ελλάδα) επικεντρώνεται η εργασία. Στο κεφάλαιο αυτό αναλύονται έννοιες όπως η ΑΟΖ, η υφαλοκρηπίδα και τα χωρικά ύδατα. Στο επόμενο κεφάλαιο, γίνεται ανάλυση της τουρκικής προκλητικότητας (με σύντομη αναφορά στην προγενέστερη περίοδο, πριν την δεκαετία του 1970) όπως αυτή εκδηλώθηκε σε τρία επεισόδια που χαρακτηρίστηκαν ως «θερμά», αφού λίγο έλειψε οι δυο χώρες να κάνουν χρήση στρατιωτικής βίας. Στο ίδιο κεφάλαιο γίνεται και η αναφορά στην τουρκική εισβολή στην Κύπρο (και την κατοχή μέρους του νησιού από τον τουρκικό στρατό), υπό το πρίσμα της σημασίας της Κύπρου (λόγω του πλούσιου σε υδρογονάνθρακες θαλάσσιου υπεδάφους της) στο ζήτημα των τουρκικών διεκδικήσεων στην ανατολική Μεσόγειο και στην αμφισβήτηση των δικαιωμάτων της Ελλάδας σε θαλάσσιες ζώνες που δικαιούνται το σύμπλεγμα του Καστελορίζου, τα Δωδεκάνησα και η Κρήτη.² Στο τρίτο κεφάλαιο, αναφέρονται οι πρόσφατες εξελίξεις που διαδραματίστηκαν στον χώρο των διεθνώς σχέσεων, όπως και πρόσφατες δηλώσεις των δυο κυβερνήσεων. Τέλος, στα συμπεράσματα, αναλύεται πως οι πρόσφατες αυτές εξελίξεις μπορούν να

---

² Το Κυπριακό ζήτημα είναι ασφαλώς διεθνές ζήτημα εισβολής σε και ένοπλης κατοχής ανεξαρτήτου κράτους, της Κυπριακής Δημοκρατίας. Ωστόσο επηρεάζει, πέραν πάσης αμφιβολίας, τις ελληνοτουρκικές σχέσεις πολύπλευρα. Στην παρούσα εργασία η ενασχόληση με το Κυπριακό θα επικεντρωθεί σε αυτήν την διάστασή του.

χρησιμοποιηθούν από την Ελλάδα για την διπλωματική απομόνωση της Τουρκίας και την οριοθέτηση της ελληνικής υφαλοκρηπίδας και ενδεχομένως και της ΑΟΖ (αν και όταν η Ελλάδα αποφασίσει ασκώντας το κυριαρχικό της δικαίωμα να κηρύξει αυτήν την θαλάσσια ζώνη). Στο σημείο αυτό θα εξετασθούν και οι αντιδράσεις των ΗΠΑ και ευρωπαϊκών κρατών έναντι της καταφανώς προκλητικής στάσης της Τουρκίας στα θέματα αυτά. Η Ελλάδα λοιπόν, μπορεί να σκεφτεί το ενδεχόμενο να αλλάξει το στρατιωτικό της δόγμα, το οποίο είναι αποτρεπτικό- αμυντικό, και να τολμήσει, γιατί όχι, μια πιο επιθετική στάση για να προασπίσει και παγιώσει τα δικαιώματά της και να προωθήσει τα συμφέροντα και ενδεχομένως τις διεκδικήσεις της. Οι διεκδικήσεις αυτές αφορούν κυρίως στην επίτευξη της πλήρους επήρειας του συμπλέγματος τους Καστελορίζου για την οριοθέτηση των θαλασσιών ζωνών, αλλά και η επέκταση της αιγιαλίτιδας ζώνης στα 12 ναυτικά μίλια, αντί των 6 που είναι τώρα. Τα στοιχεία που παρατίθενται παρακάτω, δεν έχουν σε καμία περίπτωση ως σκοπό να διαστρεβλώσουν την πραγματικότητα, αλλά να την διατυπώσουν όσο το δυνατόν καλύτερα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 Ορισμοί και αποσαφήνιση εννοιών

Σε αυτό το σημείο κρίνεται σκόπιμο να γίνει μια αποσαφήνιση των ορισμών και των κυριότερων σημείων των θεσμών του διεθνούς δικαίου που βρίσκονται στο επίκεντρο των τουρκικών προκλήσεων και αναδεικνύονται από τα «θερμά» επεισόδια στα οποία θα αναφερθούμε στο επόμενο κεφάλαιο. Σε αυτήν την προκαταρκτική, αλλά θεμελιώδη για την περαιτέρω ανάπτυξη, εργασία (ώστε να καταστεί πιο εύκολη η κατανόηση των παραβιάσεων), οδηγός μας θα είναι η Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για το δίκαιο της Θάλασσας του 1982 (ΣΗΕΔΘ),³ η οποία σε κάθε περίπτωση αποτυπώνει το διεθνές εθιμικό δίκαιο στο τον τομέα αυτό.⁴

Χωρική θάλασσα (Αιγιαλίτιδα Ζώνη) και Συνορεύουσα Ζώνη

Σύμφωνα με το άρθρο 2 της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για το δίκαιο της θάλασσας, η κυριαρχία του παράκτιου κράτους εκτείνεται, πέρα από την ηπειρωτική του επικράτεια και τα εσωτερικά του ύδατα (και στην περίπτωση αρχιπελαγικού κράτους, πέρα από τα αρχιπελαγικά του ύδατα), στην παρακείμενη θαλάσσια ζώνη που ορίζεται ως χωρική θάλασσα. Η κυριαρχία αυτή εκτείνεται και στον εναέριο χώρο πάνω από την χωρική θάλασσα καθώς και στο βυθό και υπέδαφός της. Το άρθρο 3 της ίδιας συνθήκης ορίζει για το εύρος της χωρικής θάλασσας, ότι κάθε κράτος έχει το δικαίωμα να καθορίσει το εύρος αυτό. Το εύρος αυτό βέβαια δεν μπορεί να υπερβαίνει τα δώδεκα ναυτικά μίλια, υπολογιζόμενα με αφετηρία τις γραμμές βάσεως, τα συστήματα και οι προϋποθέσεις χάραξης των οποίων καθορίζονται στη σύμβαση. Οι δύο μέθοδοι που αναγνωρίζονται από την σύμβαση του 1982 είναι οι φυσικές και οι ευθείες γραμμές βάσης. Η Ελλάδα ακολουθεί το σύστημα των φυσικών γραμμών βάσεως, που λαμβάνει ως αφετηρία για την μέτρηση του εύρους της αιγιαλίτιδας ζώνης τη φυσική ακτογραμμή (σύμφωνα με το άρθρο 5 ΣΗΕΔΘ, την κατωτάτη ρηχία κατά μήκος της ακτής όπως αυτή εμφανίζεται στους ναυτικούς χάρτες μεγάλης κλίμακας που αναγνωρίζονται επίσημα από το παράκτιο

³ Σε ισχύ διεθνώς από το 1995. Η Ελλάδα κύρωσε την Σύμβαση αυτή με τον Νόμο 2321/1996, ΦΕΚ Α' 136, 23 Ιουνίου 1996.

⁴ Εμμανουήλ Ρούκουνας, *Δημόσιο Διεθνές Δίκαιο*, Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, 3^η έκδοση, 2019, σελ. 151-152.

κράτος). Για το θέμα αυτό η πρακτική της Τουρκίας είναι, κατά την γνώμη μας, εσκεμμένα ασαφής⁵

Το εξωτερικό όριο της χωρικής θάλασσας είναι η γραμμή της οποίας κάθε σημείο βρίσκεται σε τόση απόσταση από το πλησιέστερο σημείο της γραμμής βάσεως, όσο είναι το εύρος της χωρικής θάλασσας. "Η Ελλάδα έχει εύρος αιγιαλίτιδας ζώνης για αμιγώς θαλάσσιες χρήσεις 6 ναυτικά μίλια. Η Τουρκία υιοθετεί εύρος αιγιαλίτιδας ζώνης 6 ναυτικών μιλίων στο Αιγαίο, ενώ έχει επεκτείνει την αιγιαλίτιδα ζώνη της στις υπόλοιπες ακτές της (Εύξεινος Πόντος, Μεσόγειος) στα 12 ναυτικά μίλια, το ανώτατο κατά την ΣΗΕΔΘ επιτρεπτό όριο⁶

Υφαλοκρηπίδα

Το άρθρο 76 της σύμβασης που αφορά στην υφαλοκρηπίδα, ορίζει πως η υφαλοκρηπίδα ενός παράκτιου κράτους αποτελείται από το θαλάσσιο βυθό και το υπέδαφός του που εκτείνεται πέραν της χωρικής του θάλασσας καθ' όλη την έκταση της φυσικής προέκτασης του χερσαίου του εδάφους μέχρι του εξωτερικού ορίου του υφαλοπλαισίου ή σε μια απόσταση 200 ναυτικών μιλίων από τις γραμμές βάσης από τις οποίες μετράται το πλάτος της χωρικής θάλασσας όπου το εξωτερικό όριο του υφαλοπλαισίου δεν εκτείνεται μέχρι αυτή την απόσταση. Ακόμη, το υφαλοπλάισιο περιλαμβάνει την υποθαλάσσια προέκταση της χερσαίας μάζας του παράκτιου κράτους και αποτελείται από το θαλάσσιο βυθό και υπέδαφος της υφαλοκρηπίδας, του υφαλοπρανούς και του ηπειρωτικού ανυψώματος. Δεν περιλαμβάνει το βυθό του ωκεανού με τις ωκεάνιες ράχες του και το υπέδαφός του. το παράκτιο κράτος καθορίζει το εξωτερικό όριο του υφαλοπλαισίου όπου αυτό εκτείνεται πέραν των 200 ναυτικών μιλίων από τις γραμμές βάσης από τις οποίες το πλάτος της χωρικής θάλασσας μετράται είτε με μια γραμμή που χαράσσεται σύμφωνα με την παράγραφο 7 δι' αναφοράς προς τα απώτατα σταθερά σημεία σε κάθε ένα από τα οποία το πάχος των ιζηματογενών πετρωμάτων είναι τουλάχιστον 1 % της μικρότερης απόστασης από το σημείο αυτό μέχρι τους πρόποδες του υφαλοπρανούς, είτε με μια γραμμή που χαράσσεται σύμφωνα με την παράγραφο 7 δι' αναφοράς σε σταθερά σημεία όχι

---

⁵ Η γείτων καθιέρωσε σύστημα ευθειών γραμμών βάσεως το 1964, το οποίο ανεκάλεσε μερικώς το 1982, με εκκρεμούσα έκτοτε την αντικατάστασή του, βλ. Angelos Syrigos, *The Status of the Aegean Sea according to International Law*, Athens - Brussels: Sakkoulas / Bruylant, 1998, σελ. 15-16, 54-58.

⁶ Κωνσταντίνου Οικονομίδη, *Θέματα διεθνούς δικαίου και ελληνικής εξωτερικής πολιτικής*, Αθήνα - Κομοτηνή: Εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, 1993, σελ. 54-56.

περισσότερο από 60 ναυτικά μίλια από τους πρόποδες του υφαλοπρανούς. Επίσης, αν δεν υπάρχουν αποδεικτικά για το αντίθετο, οι πρόποδες του υφαλοπρανούς καθορίζονται ως σημείο της μέγιστης αλλαγής της κλίσης στη βάση του. Επιπλέον, τα σταθερά σημεία που περιλαμβάνουν τη γραμμή των εξωτερικών ορίων της υφαλοκρηπίδας πάνω στο βυθό, ή δεν θα υπερβαίνουν τα 350 ναυτικά μίλια από τις γραμμές βάσης από τις οποίες μετράται το πλάτος της χωρικής θάλασσας ή δεν θα υπερβαίνουν τα 100 ναυτικά μίλια από την ισοβαθή καμπύλη των 2 500 μέτρων, η οποία είναι μια γραμμή που συνδέει το βάθος των 2 500 μέτρων. Στις υποθαλάσσιες ράχες, το εξωτερικό όριο της υφαλοκρηπίδας δεν θα υπερβαίνει τα 350 ναυτικά μίλια από τις γραμμές βάσης από τις οποίες μετράται το πλάτος της χωρικής θάλασσας. Βέβαια αυτά δεν εφαρμόζεται ως προς τα υποθαλάσσια υψώματα που είναι φυσικά συστατικά τμήματα του υφαλοπρανούς όπως το οροπέδιό του, τα ανυψώματα, οι αιχμές, οι μπάγκοι και τα αντερείσματα. Το παράκτιο κράτος καθορίζει τα εξωτερικά όρια της υφαλοκρηπίδας του, όπου αυτή εκτείνεται πέραν των 200 ναυτικών μιλίων από τις γραμμές βάσης από τις οποίες μετράται το πλάτος της χωρικής θάλασσας, με ευθείες γραμμές που δεν υπερβαίνουν σε μήκος τα 60 ναυτικά μίλια και που συνδέουν σταθερά σημεία, οριζόμενα από συντεταγμένες πλάτους και μήκους. Πληροφορίες για τα όρια της υφαλοκρηπίδας πέραν των 200 ναυτικών μιλίων από τις γραμμές βάσης από τις οποίες μετράται το πλάτος της χωρικής θάλασσας θα υποβάλλονται από το παράκτιο κράτος στην επιτροπή για τα όρια της υφαλοκρηπίδας που θα συσταθεί σύμφωνα με το παράρτημα II επί τη βάση δίκαιης γεωγραφικής εκπροσώπησης. Η επιτροπή προβαίνει σε συστάσεις προς τα παράκτια κράτη σε θέματα που σχετίζονται με την καθιέρωση των εξωτερικών ορίων της υφαλοκρηπίδας τους. Τα όρια της υφαλοκρηπίδας που καθορίζονται από το παράκτιο κράτος με βάση αυτές τις συστάσεις θα είναι οριστικά και δεσμευτικά. Το παράκτιο κράτος καταθέτει στο Γενικό Γραμματέα των Ηνωμένων Εθνών χάρτες και σχετικές πληροφορίες, συμπεριλαμβανομένων και γεωδαιτικών στοιχείων που περιγράφουν μόνιμα τα εξωτερικά όρια της υφαλοκρηπίδας του. Ο Γενικός Γραμματέας δίνει τη δέουσα δημοσιότητα σ' αυτά.⁷

---

⁷ Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για το δίκαιο της θάλασσας, άρθρα 76 επ.

Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη (ΑΟΖ)

Σύμφωνα με το άρθρο 55 της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για το δίκαιο της θάλασσας, ως αποκλειστική οικονομική ζώνη ορίζεται η πέραν και παρακείμενη της χωρικής θάλασσας περιοχή, η υπαγόμενη στο ειδικό νομικό καθεστώς που καθιερώνεται στο παρόν μέρος, δυνάμει του οποίου τα δικαιώματα και οι δικαιοδοσίες του παράκτιου κράτους και τα δικαιώματα και οι ελευθερίες των άλλων κρατών διέπονται από τις σχετικές διατάξεις της παρούσας σύμβασης. Όπως ορίζεται στο αμέσως επόμενο άρθρο, στην αποκλειστική οικονομική ζώνη το παράκτιο κράτος έχει κυριαρχικά δικαιώματα που αποσκοπούν στην εξερεύνηση, εκμετάλλευση, διατήρηση και διαχείριση των φυσικών πόρων, ζωντανών ή μή, των υπερκειμένων του βυθού της θάλασσας υδάτων, του βυθού της θάλασσας και του υπεδάφους αυτού, ως επίσης και με άλλες δραστηριότητες για την οικονομική εκμετάλλευση και εξερεύνηση της ζώνης, όπως η παραγωγή ενέργειας από τα ύδατα, τα ρεύματα και τους ανέμους. Επιπλέον η δικαιοδοσία του παράκτιου κράτους, όπως προβλέπεται στα σχετικά άρθρα της παρούσας σύμβασης, εκτείνεται στην εγκατάσταση και χρησιμοποίηση τεχνητών νήσων, εγκαταστάσεων και κατασκευών, στη θαλάσσια επιστημονική έρευνα, στην προστασία και διατήρηση του θαλάσσιου περιβάλλοντος και σε άλλα δικαιώματα και υποχρεώσεις που προβλέπονται από την παρούσα σύμβαση. Όμως κατά την άσκηση των δικαιωμάτων του και την εκτέλεση των υποχρεώσεών του, σύμφωνα με την παρούσα σύμβαση, στην αποκλειστική οικονομική του ζώνη, το παράκτιο κράτος λαμβάνει υπόψη του τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των άλλων κρατών και ενεργεί κατά τρόπο συνάδοντα με τις διατάξεις της παρούσας σύμβασης. Όσον αφορά στο εύρος της αποκλειστικής οικονομικής ζώνης, αυτή δεν εκτείνεται πέραν των 200 ναυτικών μιλίων από τις γραμμές βάσης από τις οποίες μετράται το εύρος της χωρικής θάλασσας, σύμφωνα με το άρθρο 57. Στην αποκλειστική οικονομική ζώνη, όλα τα κράτη, παράκτια ή χωρίς ακτές, απολαμβάνουν, σύμφωνα με τις διατάξεις της παρούσας σύμβασης, τις ελευθερίες της ναυσιπλοΐας και υπέρπτησης καθώς και τα δικαιώματα τοποθέτησης υποβρυχίων καλωδίων και αγωγών που αναφέρονται στο άρθρο 87, ως επίσης και το δικαίωμα χρήσης των θαλασσών γι' άλλους διεθνώς νόμιμους σκοπούς που συνδέονται με την ενάσκηση αυτών των δικαιωμάτων και που εναρμονίζονται με τις άλλες διατάξεις της παρούσας σύμβασης, ειδικότερα στα πλαίσια της εκμετάλλευσης των πλοίων, των αεροσκαφών και των υποβρυχίων καλωδίων και αγωγών. Τα άρθρα 88 έως και 115,

ως και άλλοι συναφείς κανόνες του διεθνούς δικαίου εφαρμόζονται στην αποκλειστική οικονομική ζώνη εφόσον δεν έρχονται σε αντίθεση προς το παρόν μέρος. Κατά την άσκηση των δικαιωμάτων και την εκπλήρωση των υποχρεώσεών τους, δυνάμει της παρούσας σύμβασης, μέσα στην αποκλειστική οικονομική ζώνη, τα κράτη λαμβάνουν δεόντως υπόψη τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις του παράκτιου κράτους και συμμορφώνονται προς τους νόμους και κανονισμούς που υιοθετούνται από το παράκτιο κράτος σύμφωνα με τις διατάξεις της παρούσας σύμβασης και των άλλων κανόνων διεθνούς δικαίου στην έκταση που αυτοί δεν είναι αντίθετοι προς το μέρος αυτό. Στις περιπτώσεις που η παρούσα σύμβαση δεν παρέχει συγκεκριμένα δικαιώματα ή δικαιοδοσίες στο παράκτιο κράτος ή σε άλλα κράτη μέσα στην αποκλειστική οικονομική ζώνη, και προκύπτει σύγκρουση συμφερόντων ανάμεσα στο παράκτιο κράτος και άλλο κράτος ή κράτη, η διαφορά αυτή θα πρέπει να διευθετείται με βάση την αρχή της ευθυδικίας και το υπό το φώς όλων των σχετικών πραγματικών περιστατικών, λαμβάνοντας υπόψη την αντίστοιχη σπουδαιότητα των συμφερόντων των μερών καθώς και τη διεθνή κοινότητα στο σύνολό της. Το άρθρο 60 της σύμβασης εξετάζει το αντικείμενο των τεχνητών νήσων, των εγκαταστάσεων και των κτισμάτων στην αποκλειστική οικονομική ζώνη όπου το παράκτιο κράτος έχει το αποκλειστικό δικαίωμα να κατασκευάζει, να επιτρέπει και να ρυθμίζει την κατασκευή, τη λειτουργία και τη χρησιμοποίηση, τεχνητών νήσων, εγκαταστάσεων και κτισμάτων για τους σκοπούς που προβλέπονται στο άρθρο 56 ή για άλλους οικονομικούς σκοπούς, εγκαταστάσεων και κτισμάτων που μπορούν να εμποδίσουν την άσκηση των δικαιωμάτων του παράκτιου κράτους στη ζώνη. Τέλος, το παράκτιο κράτος έχει αποκλειστική δικαιοδοσία πάνω σε αυτές τις τεχνητές νήσους, εγκαταστάσεις και κτίσματα, περιλαμβανομένης και της δικαιοδοσίας που αναφέρεται στους τελωνειακούς, δημοσιονομικούς, υγειονομικούς, ασφάλειας και μεταναστευτικούς νόμους και κανονισμούς.⁸

Στο σημείο αυτό κρίνεται απαραίτητο να γίνει αναφορά στο άρθρο 121 ΣΗΕΔΘ στο οποίο αναφέρεται πως νήσος είναι μια φυσικά διαμορφωμένη περιοχή ξηράς που περιβρέχεται από ύδατα και βρίσκεται πάνω από την επιφάνεια των υδάτων κατά τη μέγιστη πλημμυρίδα και η χωρική θάλασσα, η συνορεύουσα ζώνη, η αποκλειστική οικονομική ζώνη και η υφαλοκρηπίδα μιας νήσου καθορίζονται σύμφωνα με τις διατάξεις της ΣΗΕΔΘ που εφαρμόζονται στις άλλες ηπειρωτικές

---

⁸ Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για το δίκαιο της θάλασσας

περιοχές. Η ΣΗΕΔΘ προβλέπει μία διαφορά στο καθεστώς των νήσων αναφορικά με το δικαίωμα να έχουν υφαλοκρηπίδα και αποκλειστική οικονομική ζώνη: τα νησιά εκείνα που δεν μπορούν να συντηρήσουν ανθρώπινη διαβίωση ή δική τους οικονομική ζωή, χαρακτηρίζονται βράχοι, στους οποίους η ΣΗΕΔΘ δεν αναγνωρίζει το δικαίωμα να έχουν αποκλειστική οικονομική ζώνη ή υφαλοκρηπίδα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 Επισκόπηση των σημείων τριβής

Οι σχέσεις μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας αποτελούν έναν παράγοντα εξέχουσας σημασίας και αντικείμενο μελέτης όχι μόνο για τους εγχώριους αλλά και για τους διεθνείς αναλυτές. Αυτό είναι απόλυτα λογικό αφού και οι δυο χώρες είναι κράτη-μέλη του NATO και η Ελλάδα κράτος-μέλος της ΕΕ, αποτελώντας ουσιαστικά το σύνορο της ΕΕ με την Τουρκία. Εύκολα καταλαβαίνει κανείς λοιπόν, ότι οι σχέσεις της Ελλάδας με την Τουρκία επηρεάζουν σε πολύ μεγάλο βαθμό την ασφάλεια και την σταθερότητα της ευρύτερης περιοχής. Τα τελευταία χρόνια, η αντιπαράθεση των δυο χωρών έχει αυξηθεί σημαντικά και δεν είναι λίγες οι φορές όπου οι δυο χώρες έχουν βρεθεί σε περίοδο σοβαρής κρίσης ή και ακόμα στην πρόκληση ενός «θερμού» επεισοδίου. Η 25ετία 1974-1999, ήταν ουσιαστικά μια κούρσα εξοπλισμών (arms race) μεταξύ των δυο χωρών με έντονα περιστατικά και με πιο χαρακτηριστικά τα παραδείγματα τις κρίσεις του 1976, του 1987 και του 1996. Παρά το γεγονός ότι οι διεθνείς οργανισμοί και οι μεγάλες δυνάμεις προσπάθησαν να επέμβουν προκειμένου να εξομαλύνουν την υφιστάμενη ένταση που δημιουργήθηκε σε καθεμία από τις κρίσεις ξεχωριστά, δεν έχει σημειωθεί ουσιαστική πρόοδος στην απόπειρα ομαλοποίησης των διμερών σχέσεων.

Το πλέον σπουδαίο πρόβλημα που αντιμετώπισαν κατά την ανωτέρω αναφερθείσα 25ετία και εξακολουθεί διαχρονικά να αποτελεί σημείο σύγκρουσης - στις μεταξύ τους σχέσεις η Ελλάδα και η Τουρκία, εντοπιζόταν αναμφισβήτητα το Αιγαίο, με τις συνεχείς παρενοχλήσεις (διπλωματικές, πολιτικές, επιχειρησιακές) που γίνονται από την Τουρκία σε βάρος της Ελλάδας στον χώρο αυτό. Οι παρενοχλήσεις αυτές αφορούν σε τρία σημεία, τον θαλάσσιο χώρο, τα νησιά και τους βράχους καθώς και τον εναέριο χώρο, κυρίως, αν και όχι αποκλειστικά, πάνω από την ελληνική αιγιαλίτιδα ζώνη. Είναι γνωστό πως η Τουρκία δεν έχει υπογράψει την Σύμβαση των ΗΕ για το δίκαιο της θάλασσας του 1982 και αρνείται να εφαρμόσει μεγάλο αριθμό κανόνων του Διεθνούς Δικαίου της Θάλασσας που αφορούν σε θαλάσσιες ζώνες και στην οριοθέτησή τους. Εμφατικότερο παράδειγμα αποτελεί το γεγονός ότι η Τουρκία δεν δέχεται πως τα νησιά έχουν δική τους ΑΟΖ και υφαλοκρηπίδα αλλά μόνο αιγιαλίτιδα ζώνη, και μάλιστα με περιορισμένο εύρος 6 ναυτικών μιλίων. Αγνοεί με αυτόν τον τρόπο τις διατάξεις της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για το δίκαιο της

θάλασσας και μια τέτοια αμφισβήτηση έρχεται σε αντίθεση με την ομόφωνη διεθνή πρακτική για τις θαλάσσιες ζώνες των νησιών. Πιο συγκεκριμένα στα άρθρα 2, 3 και 121, αναφέρεται πως η κυριαρχία του παράκτιου κράτους εκτείνεται, πέρα από την ηπειρωτική του επικράτεια και τα εσωτερικά του ύδατα στην παρακείμενη θαλάσσια ζώνη που ορίζεται ως χωρική θάλασσα και πως κάθε κράτος έχει το δικαίωμα να καθορίσει το εύρος της χωρικής του θάλασσας. Το εύρος αυτό δεν υπερβαίνει τα δώδεκα ναυτικά μίλια, μετρούμενα από γραμμές βάσεως καθοριζόμενες σύμφωνα με την παρούσα σύμβαση. Επιπλέον η χωρική θάλασσα, η συνορεύουσα ζώνη, η αποκλειστική οικονομική ζώνη και η υφαλοκρηπίδα μιας νήσου καθορίζονται σύμφωνα με τις διατάξεις της ΣΗΕΔΘ που εφαρμόζονται στις άλλες ηπειρωτικές περιοχές. Με λίγα λόγια, η Τουρκία υποστηρίζει πως όχι μόνο τα ελληνικά νησιά, αλλά ακόμα και αποκλειστικώς νησιωτικά κράτη όπως η Μάλτα, η Ινδονησία, κ.α., αλλά και τα νησιά όλων των κρατών (λ.χ. η Γροιλανδία, η Κορσική, κλπ) δεν μπορούν να έχουν υφαλοκρηπίδα και αποκλειστική οικονομική ζώνη, αλλά περιορίζονται μόνο σε αιγιαλίτιδα ζώνη! Είναι προφανές ότι αυτό η επιχειρηματολογία δεν είναι απλώς παράνομη, αλλά παράλογη, καθώς αντιβαίνει όχι μόνο στην ανωτέρω διάταξη της ΣΗΕΔΘ, αλλά σε σωρεία μονομερών πράξεων της πλειοψηφίας των κρατών, σε πολυάριθμες διμερείς συμφωνίες οριοθέτησης και αποφάσεις διεθνών δικαιοδοτικών οργάνων που αποφαίνονται σε θέματα οριοθέτησης θαλασσιών ζωνών.

Η στάση της Τουρκίας γίνεται ακόμα πιο προκλητική με το γεγονός πως αμφισβητεί την ελληνική κυριαρχία επί ορισμένων νησιών και βράχων (θεωρία γκρίζων ζωνών που εξελίσσεται συν τω χρόνω, δε ευθεία διεκδίκηση τουρκικής κυριαρχίας επί ορισμένου, όλο και αυξανόμενου αριθμού κατοικημένων νησιών ποικίλου μεγέθους και βράχων), η οποία εδράζεται σε διεθνείς συνθήκες ειρήνης, και συγκεκριμένα την συνθήκη της Λωζάνης του 1923 και την συνθήκη των Παρισίων του 1947 (συνθήκη ειρήνης με την Ιταλία). Αλλά, εφόσον τα δικαιώματα σε θαλάσσιες ζώνες εξαρτώνται απολύτως από την κυριαρχία επί της ξηράς,⁹ η αμφισβήτηση . Η δημιουργία της 4^{ης} Στρατιάς η οποία είχε χώρο δράσης το Αιγαίο έκανε σαφείς τις βλέψεις της Τουρκίας να διεκδικήσει την αλλαγή του status quo στο Αιγαίο, έτσι ώστε να πειστεί και η Αθήνα για την ανάγκη «συνδιαχείρισής» του¹⁰.

⁹ Διεθνές Δικαστήριο ΗΕ, Απόφαση της Υφαλοκρηπίδας της Βόρειας Θάλασσας, 1969.

¹⁰ Βλ. Ροζάκης (επιμ.), *Το Αιγαίο και η Ελληνοτουρκική Κρίση*, 1979 . Aydın & Yfantis, (eds.) *Turkish-Greek Relations: the Security Dilemma in the Aegean*.

Πέρα από το Αιγαίο, η σύγχρονη τουρκική εξωτερική πολιτική αμφισβητεί τα τελευταία χρόνια όλο και εντονότερα και τα δικαιώματα και συμφέροντα της Ελλάδας στην ευρύτερη περιοχή της ανατολικής Μεσογείου. Η παρουσία των τουρκικών ακτών κοντά στα ελληνικά νησιά, επηρεάζει την επέκταση του υφιστάμενου ορίου των 6 ναυτικών μιλίων θέτοντας το ζήτημα της οριοθέτησης. Από την πλευρά της η Τουρκία υποστηρίζει πως σε καθεστώτα ημίκλειστων θαλασσών, όπως είναι το Αιγαίο δηλαδή, για να θεσπιστούν και να οριοθετηθούν οι ζώνες δικαιοδοσίας, είναι απαραίτητη προϋπόθεση η γνώμη όλων των παράκτιων κρατών να είναι σύμφωνη. Έτσι, η τουρκική κυβέρνηση πιστεύει πως η επέκταση της αιγιαλίτιδας ζώνης της Ελλάδας στα 12 ναυτικά μίλια αποτελεί κατάχρηση δικαιώματος και επιπλέον ισχυρίζεται πως τα νησιά δεν δικαιούνται να έχουν υφαλοκρηπίδα και ΑΟΖ. Εδώ κρίνεται απαραίτητο να τονισθεί πως η Τουρκία επικαλείται την αρχή της επιείκειας ή ευθυδικίας, η οποία και αποτελεί κεντρικό επιχείρημά της. Βέβαια η αρχή της επιείκειας ή ευθυδικίας, είναι ένα ασαφές νομικό κριτήριο για την οριοθέτηση της ΑΟΖ και της υφαλοκρηπίδας, η οποία αγνοεί συνολικά ή εν μέρει την αρχή της ίσης απόστασης. Επιπλέον η επιείκεια αφορά όλα τα μέρη σε μία γεωγραφική περιοχή και όχι επιλεκτικά ένα από αυτά. Πρόβλημα επίσης αποτελεί το γεγονός πως η Τουρκία θεωρεί αρκετά νησιά του Αιγαίου ως «γκρίζες ζώνες», εγείροντας με αυτόν τον τρόπο εδαφικές διεκδικήσεις στο Αιγαίο.

Η σημερινή κατάσταση μπορεί να συνοψισθεί ως εξής:

1. Η Ελλάδα έχει υπογράψει τη Σύμβαση του Διεθνούς Δικαίου της Θάλασσας ενώ η Τουρκία όχι. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα οι μεταξύ τους σχέσεις να διέπονται από κανόνες εθνικού δικαίου.
2. Το εύρος της Αιγιαλίτιδας ζώνης της Ελλάδας είναι 6 ναυτικά μίλια, ενώ της Τουρκίας 6 ναυτικά μίλια στο Αιγαίο και 12 στη Μαύρη Θάλασσα και τη Μεσόγειο.
3. Η Ελλάδα δεν έχει θεσπίσει ευθείες γραμμές βάσεις, ενώ το σύστημα ευθειών γραμμών βάσης που υιοθέτησε η Τουρκία το 1964 δεν ισχύει σήμερα.

4. Η Τουρκία έχει θεσπίσει ΑΟΖ μόνο στη Μαύρη Θάλασσα και όχι στο Αιγαίο, ενώ η Ελλάδα δεν έχει θεσπίσει καθόλου ΑΟΖ.¹¹

Το 1942 και σύμφωνα με δημοσιογραφικές πληροφορίες, οι Τούρκοι ζητώντας τη συγκατάθεση των Γερμανών, προσπάθησαν να καταλάβουν τα νησιά του ανατολικού Αιγαίου. Το φαινόμενο αυτό θα μπορούσε κανείς να πει ότι μοιάζει αρκετά με την απαίτηση που είχαν οι Τούρκοι το 1996 με την απόρρητη λίστα του Υπουργείου Εξωτερικών της Άγκυρας EGAYDAAK, η οποία είναι αρκτικόλογος της φράσης Egemenligi Anlasmalarla Yunanistan'a Devredilmemis Ada Adacikve Kayaliklar και μεταφράζεται στα ελληνικά ως «Νησιά, νησίδες και βραχονησίδες των οποίων η κυριαρχία δεν παραχωρήθηκε στην Ελλάδα». Σύμφωνα λοιπόν με αυτή την λίστα 25 νησιά και 127 βραχονησίδες και νησίδες του Αιγαίου, αλλά και όχι μόνο, θεωρούνται από τους Τούρκους ως γκριζές περιοχές.

Εικόνα 2.1 Απόσπασμα από την εφημερίδα «ΑΚΡΟΠΟΛΙΣ», Κυρ 22 Αυγ '76¹²

Ιδιαίτερη σημασία για την Ελλάδα έχει το νησιωτικό σύμπλεγμα του Καστελόριζου, το οποίο αποτελείται συνολικά από 13 νησιά, βράχους και

¹¹ Βλ. Αναστασία Γ. Στρατή, *Ελληνικές Θαλάσσιες Ζώνες & Οριοθέτηση με γειτονικά κράτη*, 2012, σελ. 152-153.
¹² Εφημερίδα «ΑΚΡΟΠΟΛΙΣ», Κυριακή 22 Αυγούστου 1976

βραχονησίδες και βρίσκεται στη Θάλασσα της Λυκίας ή αλλιώς Θάλασσα της Λεβαντίνης. Αυτό σημαίνει ότι είναι εκτός ορίων του Αιγαίου, σύμφωνα πάντα με τον Διεθνή Υδρογραφικό Οργανισμό. Τονίζεται πως η διάκριση αυτή είναι τεχνητή, προσδιορίζοντας απλώς ευρείες γεωγραφικές περιοχές και δεν έχει σκοπό να αποτελέσει βάση για την οριοθέτηση.¹³ Η σημασία του για την Ελλάδα είναι σημαντική καθώς καλύπτει περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου, η οποία όπως φαίνεται είναι πολλά υποσχόμενη στον τομέα της ενέργειας, άρα εξασφαλίζει την ενδεχόμενη εκμετάλλευση κοιτασμάτων υδρογονανθράκων και διασφαλίζει κοινά θαλάσσια όρια με την Κύπρο.

Η Ελλάδα από το 1931 με το Προεδρικό Διάταγμα της 6/18 Σεπτεμβρίου 1931 έχει καθορίσει το εύρος της αιγιαλίτιδας ζώνης της σε 10 ναυτικά μίλια για θέματα υπερκειμένου στα θαλάσσια ύδατα εναερίου χώρου.¹⁴ Το 1936 το εύρος της ελληνικής αιγιαλίτιδας ζώνης ορίστηκε στα 6 ναυτικά μίλια, αλλά διατηρήθηκαν σε ισχύ οι προϊσχύουσες ρυθμίσεις που προέβλεπαν μεγαλύτερο (ή και μικρότερο) εύρος της θαλάσσιας αυτής ζώνης.¹⁵ Η αρχική διάταξη του προεδρικού νδιατάγματος του 1931 συνεχίζει να είναι σε ισχύ μέχρι και σήμερα με πρόβλεψη του άρθρου 191 παρ. 2 του Κώδικα Αεροπορικού Δικαίου.¹⁶ Μέχρι και την παράνομη εισβολή στην Κύπρο το 1974 η Τουρκία δεν φαινόταν να έχει πρόβλημα με το εύρος του εναερίου χώρου της Ελλάδας. Από το 1975 και μετά όμως η Τουρκία αμφισβητεί τον εναέριο χώρο πέρα από τα 6 ναυτικά μίλια και θεωρεί πως τα εναπομείναντα 4 ναυτικά μίλια αποτελούν διεθνή εναέριο χώρο. Στην προσπάθειά της λοιπόν η Τουρκία να υποστηρίξει αυτόν τον ισχυρισμό στέλνει συνεχώς μαχητικά αεροπλάνα στον εναέριο χώρο της Ελλάδας. Εδώ κρίνεται σκόπιμο να τονίσουμε την διαφορά του όρου παράβαση και παραβίαση. Παράβαση παρατηρείται όταν το αεροσκάφος δεν ακολουθεί τους διεθνείς κανόνες της εναερίας κυκλοφορίας. Δηλαδή εισέρχεται στο FIR χωρίς να υποβάλλει σχέδιο πτήσης, χωρίς να συνομιλεί με τους ελεγκτές εναερίας κυκλοφορίας και να μην έχει ενεργοποιημένο τον IFF (Identification Friend or Foe). Παραβίαση παρατηρείται όταν το αεροσκάφος εισέρχεται εντός του εθνικού

---

¹³ Βλ. Αναστασία Γ. Στρατή, *Ελληνικές Θαλάσσιες Ζώνες & Οριοθέτηση με γειτονικά κράτη*, 2012, σελ. 154.

¹⁴ Προεδρικό Διάταγμα περί καθορισμού πλάτους χωρικών υδάτων, όσον αφορά τα ζητήματα της Αεροπορίας και της Αστυνομίας αυτής, 6 Σεπτεμβρίου 1931, ΦΕΚ Α' 325, 18 Σεπτεμβρίου 1931

¹⁵ Αναγκαστικός Νόμος 230/17 Σεπτεμβρίου 1936, ΦΕΚ Α' 450, 13 Οκτωβρίου 1936, άρθρο μόνο: "Η έκτασις της αιγιαλίτιδος ζώνης καθορίζεται εις εξ ναυτικά μίλια από της ακτής μη θιγομένων των εν ισχύι διατάξεων των αφορωσών εις ειδικάς περιπτώσεις, καθ' ας η αιγιαλίτις ζώνη ορίζεται μείζων ή ελάσσων των εξ ναυτικών μιλίων"

¹⁶ Ν. 1815/1988, ΦΕΚ Α' 250, 11 Νοεμβρίου 1988.

εναέριου χώρου. Τα τουρκικά μαχητικά αεροπλάνα πραγματοποιούν παράβαση και σε ορισμένες φορές παραβίαση με σκοπό να κάνουν μια επίδειξη ισχύος και να προσπαθήσουν να δημιουργήσουν προηγούμενο υπέρ των τουρκικών θέσεων και ενδεχομένως και τετέλεσμένων. Η Ελλάδα χρησιμοποιεί μαχητικά αεροπλάνα με σκοπό να αναχαιτίσει τα τουρκικά. Τα πράγματα όμως δεν πηγαίνουν πάντα όπως τα σχεδιάζουμε και αντιπροσωπευτικό παράδειγμα αποτελεί ο θάνατος του Σμηναγού Κωνσταντίνου Ηλιάκη στις 23 Μαΐου 2006 όταν οι επικίνδυνοι ελιγμοί του Χαλίλ Ιμπραίμ Οζντερίμ είχαν ως αποτέλεσμα την πρόσκρουση του αεροσκάφους με το μπροστινό μέρος του Ελληνικού μαχητικό και τον θανάσιμο τραυματισμό του Σμηναγού.

Ένα ακόμη πρόβλημα το οποίο, όπως είπαμε και στην Εισαγωγή, αποτελεί σκόπελο για τις ελληνοτουρκικές σχέσεις, είναι το φλέγον ζήτημα της Κύπρου (εισβολή, κατοχή, αυτό-ανακήρυξη αποσχιστικού μορφώματος, εποικισμός, προσβολή ανθρωπίνων δικαιωμάτων, κλπ), «ανοιχτή πληγή» στις ελληνοτουρκικές σχέσεις, που επηρεάζει αρνητικά όλο το πολύπλοκο πλέγμα των σχέσεων αυτών. Η Ελλάδα έφτασε σε σημείο να αποχωρήσει από το στρατιωτικό σκέλος του NATO ως ένδειξη διαμαρτυρίας για την παράνομη εισβολή στην Κύπρο και είχε ως στόχο να ασκήσει πίεση για την ικανοποίηση των ελληνικών διεκδικήσεων. Όπως αποδείχτηκε όμως αργότερα, η πράξη αυτή δεν απέφερε ουσιαστικά κέρδη στην Ελλάδα και τέθηκαν πολλά θέματα ασφάλειας. Η Τουρκία ασκούσε βέτο στην προσπάθεια επανένταξης της Ελλάδας και έπειτα από πολλές και μακροχρόνιες διαπραγματεύσεις η Ελλάδα επανήλθε στο NATO τον Οκτώβριο του 1980. Μετά την παράνομη εισβολή της Τουρκίας στην Κύπρο και κατοχή ενός τρίτου του εδάφους της Κυπριακής Δημοκρατίας, η τουρκική πίεση και στο Αιγαίο δημιούργησε θέματα ασφαλείας στην Ελλάδα. Η κλιμάκωση της πίεσης ήταν σαφής, με την Ελλάδα, κατά την περίοδο εκείνη, να αφήνει την πρωτοβουλία των κινήσεων στο Κυπριακό ζήτημα στην Λευκωσία.¹⁷ Μέχρι και σήμερα, το Κυπριακό ζήτημα παραμένει χωρίς λύση με αποτέλεσμα να συνεχίζει να επηρεάζει με αρνητικό - πολλές φορές, καταλυτικό - τρόπο τις σχέσεις μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας και να τις «τροφοδοτεί» συχνά-πυκνά με ένταση.¹⁸

¹⁷ Βαγγέλης Κουφουδάκης, «Το Κυπριακό ζήτημα μετά την τουρκική εισβολή, 1974-1998», σε *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τομ. ΙΣΤ, Αθήνα: Εκδοτική Αθηνών, 2000, σελ. 492-503.

¹⁸ Η βιβλιογραφία, ελληνόγλωσση και ξενόγλωσση, για το Κυπριακό ζήτημα είναι αχανής και είναι εκτός του πεδίου της παρούσας εργασίας. Για μία ευσύνοπτη αλλά μεστή παρουσίαση της πρόσφατης

Ένα σχετικά καινούριο πρόβλημα που οξύνει τις ελληνοτουρκικές σχέσεις είναι το θέμα των μεταναστών και των προσφύγων. Οι ισχύουσες νομικές πράξεις για την «επανεισδοχή» μεταναστών και προσφύγων με προορισμό από την Ελλάδα προς την Τουρκία είναι το διμερές Ελληνο-Τουρκικό Πρωτόκολλο Επανεισδοχής το οποίο υπεγράφη στην Αθήνα στις 8 Νοεμβρίου του 2001 και κυρώθηκε με τον νόμο 3030/2002¹⁹ και η Συμφωνία Επανεισδοχής Ευρωπαϊκής Ένωσης-Τουρκίας η οποία υπεγράφη στις 16 Δεκεμβρίου 2013 στην Άγκυρα και τέθηκε σε ισχύ την 1η Οκτωβρίου 2014 για την επανεισδοχή πολιτών της Τουρκίας ή υπηκόων τρίτων χωρών και ανιθαγενών με άδεια διαμονής στην Τουρκία ή θεώρηση για την Τουρκία.²⁰ Παράλληλα, στο πλαίσιο αυτό εντάσσεται η λεγόμενη «Κοινή Δήλωση» της Ε.Ε. και Τουρκίας της 18ης Μαρτίου 2016,²¹ σύμφωνα με την οποία, από τις 20 Μαρτίου 2016, όλοι οι νεοεισερχόμενοι στα ελληνικά νησιά αλλοδαποί θα επιστρέφονται στην Τουρκία. Στις 7 Ιουνίου του 2018 ο Τούρκος υπουργός Εξωτερικών Μεβλούτ Τσαβούσογλου ανακοίνωσε την ενδεχόμενη αναστολή της διμερούς συμφωνίας Ελλάδας-Τουρκίας κατά την διάρκεια συνέντευξης Τύπου, πλήττοντας έτσι θεωρητικά την Ελλάδα. Βέβαια, η δήλωση αναστολής του διμερούς Πρωτοκόλλου, δεν σημαίνει πως οι ρυθμίσεις του παύουν να ισχύουν νομικά. Η Τουρκία λοιπόν, είναι υποχρεωμένη να δεχθεί την επανεισδοχή μεταναστών και προσφύγων από την Ελλάδα και τυχόν άρνησή της, παραβιάζει τις διεθνείς τις υποχρεώσεις. Επίσης η Κοινή Δήλωση της 18^{ης} Μαρτίου 2016 δεν έχει ανααιρεθεί από τα μέρη, αλλά η εφαρμογή της είναι ολοένα και περισσότερο προβληματική. Λόγω δε ζητημάτων ως προς την απελευθέρωση του καθεστώτος θεωρήσεων εισόδου στην ζώνη Schengen και η Συμφωνία Επανεισδοχής Ευρωπαϊκής Ένωσης-Τουρκίας του 2013 δεν εφαρμόζεται.

Ένα εξάλλου νεοεμφανιζόμενο εμπόδιο για την εξομάλυνση των ελληνοτουρκικών σχέσεων που αποτελεί τον συνδυασμό μερικών από τα παραπάνω προβλήματα, είναι η επιθετική στάση της Τουρκίας για την εκμετάλλευση των κοιτασμάτων υδρογονανθράκων που βρέθηκαν στην ευρύτερη περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου. Τα κοιτάσματα αυτά εικάζεται ότι είναι σημαντικά και

περιόδου, βλ. Ευάνθης Χατζηβασιλείου, «Το Κυπριακό ζήτημα», σε Γ. Βαληνάκης (επιμ.), *Ελληνική εξωτερική και ευρωπαϊκή πολιτική 1990-2010*, Αθήνα: Ι. Σιδέρης, 2010, σελ. 71-86.

¹⁹ ΦΕΚ Α' 163, 15 Ιουλίου 2002.

²⁰ Επίσημη Εφημερίδα της ΕΕ, L 134, 7 Μαΐου 2014, σελ. 3-27.

²¹ Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, 18 Μαρτίου 2016, Δελτίο τύπου, <https://www.consilium.europa.eu/el/press/press-releases/2016/03/18/eu-turkey-statement/>

ενδεχομένως εκμεταλλεύσιμα. Η επιθετική αυτή στάση της Τουρκίας και η συνεχής αμφισβήτηση φαίνεται να στηρίζεται σε δυο σκέλη. Το πρώτο σκέλος περιλαμβάνει την κατηγορηματική θέση της Τουρκίας πως τα νησιά δεν έχουν δική τους υφαλοκρηπίδα και ΑΟΖ, συνεπώς και η Κύπρος δεν δύναται να έχει ΑΟΖ. Το δεύτερο σκέλος αφορά στην επίκληση των δικαιωμάτων των Τουρκοκυπρίων και την δυνατότητα εκμετάλλευσης των κοιτασμάτων, με σκοπό να επιβάλλει πρακτικά την εκμετάλλευση όποιων πλουτοπαραγωγικών πηγών βρεθούν στην κυπριακή ΑΟΖ από την ίδια την Τουρκία (με δεδομένη την απόλυτη εξάρτηση των δήθεν αρχών του ψευδοκράτους από την κατοχική δύναμη).

Η εριστική στάση της Τουρκίας συνεχίζεται ακόμη πιο πρόσφατα με την προσπάθεια της Άγκυρας να οριοθετήσει θαλάσσιες ζώνες με την Λιβύη, σύμφωνα με μνημόνιο συνεργασίας μεταξύ της Τουρκίας και της υπό τονι Φαγέζ αλ Σαράτζ, κυβέρνησης εθνικής ενότητας της Λιβύης, της διεθνώς - η εν πάση περιπτώσει στο πλαίσιο του ΟΗΕ - αναγνωρισμένης κυβέρνησης της Λιβύης, διαγράφοντας ουσιαστικά την Κρήτη και ορισμένα νησιά του Αιγαίου. Όλα αυτά συμβάλλουν στην υλοποίηση του όρου της “Γαλάζιας Πατρίδας”, ο οποίος χρησιμοποιείται συχνά από πολλούς Τούρκους αξιωματούχους καθώς και από τον Υπουργό Εθνικής Άμυνας της Τουρκίας, Χουλούσι Ακάρ και περιλαμβάνει τις θαλάσσιες περιοχές με όλες τις ζώνες που ισχύουν (περιλαμβανομένων της υφαλοκρηπίδας και της ΑΟΖ) που οι Τουρκία θεωρεί ότι της ανήκουν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 Το θερμό επεισόδιο ως εργαλείο εξωτερικής πολιτικής

Το Αιγαίο αποτελεί χωρίς καμία αμφιβολία το σπουδαιότερο και πιο μακροχρόνιο πρόβλημα που αντιμετωπίζουν στις μεταξύ τους σχέσεις η Ελλάδα με την Τουρκία²² Δεν είναι λίγες οι φορές που η τουρκική προκλητικότητα έφερε τις δυο χώρες στα πρόθυρα ένοπλης σύρραξης με την κατάσταση να αποκλιμακώνεται την τελευταία στιγμή. Χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτελούν η τουρκική απειλή με το ΧΟΡΑ το 1976, η έξοδος του ΣΙΣΜΙΚ το 1987 και η κρίση στα ΙΜΙΑ το 1996. Τα τρία αυτά γεγονότα που μπορούμε να χαρακτηρίσουμε ως *θερμά επεισόδια*, αποτελούν κορυφώσεις συνεχών διπλωματικών αλλά και πολιτικών πιέσεων, με την Τουρκία να προσπαθεί να προωθήσει και να παγιώσει τις άμεσες επιδιώξεις της, δηλαδή τις διεκδικήσεις της, στον χώρο του Αιγαίου. Σημειώνουμε εδώ ότι η Τουρκία φαίνεται να μεταφέρει την πίεση (και) σε άλλες γεωγραφικές περιοχές, πέραν του Αιγαίου, στις οποίες, ωστόσο, η γεωγραφία δεν της δίνει κανένα δικαίωμα.²³

3.1 Χορα

Το 1973 η παγκόσμια πετρελαϊκή κρίση βρίσκεται στο ζενίθ κάτι το οποίο αποτελεί ένα σοβαρό πρόβλημα για την παγκόσμια οικονομία. Εκείνη την εποχή, οι τιμές του πετρελαίου σχεδόν τετραπλασιάστηκαν και ενδεικτικά αναφέρεται πως από 3 δολάρια, το βαρέλι έφτασε περίπου στα 12 δολάρια. Από την εποχή της γερμανικής κατοχής ήταν γνωστό πως στο Αιγαίο και συγκεκριμένα στην περιοχή μεταξύ Καβάλας και Θάσου υπήρχαν σημαντικά πετρελαϊκά αποθέματα, αφού οι γερμανικές δυνάμεις έρευνησαν το σύνολο του ελληνικού υπεδάφους και υποθαλάσσιου χώρου. Η εταιρεία *Oceanic* έκανε λόγο για αποθέματα μιάμιση φορά περισσότερα από αυτά του Κουβειτ²⁴. Με αυτές τις ελπίδες η τουρκική κυβέρνηση έσπευσε το 1973 και 1974 και έκανε κίνηση οεγείροντας δια της κρατικής τουρκικής εταιρείας πετρελαίου αξιώσεις εκμετάλλευσης σε μεγάλα υποθαλάσσια τμήματα, πρακτικά στο μισό

²² Για το Κυπριακό, βλ. ανωτέρω υποσημ. 2.

²³ Βλ. την φερόμενη «οριοθέτηση» μεταξύ Τουρκίας και μιας από τις αντιμαχόμενες ομάδες για τον έλεγχο της Λιβύης (κυβέρνηση της Τρίπολης, η οποία είναι αναγνωρισμένη από τον ΟΗΕ).

²⁴ Κωνσταντίνος Κόλμερ, *Τα πετρέλαια της Ελλάδος*, Αθήνα: Εκδόσεις Λιβάνη, Ιούλιος 2006.

Αιγαίο. Στις 6 Αυγούστου του 1976 το σκάφος ΧΟΡΑ, το οποίο ναυπηγήθηκε τη δεκαετία του 1940 χρησιμοποιήθηκε αρχικά σαν πολεμικό σκάφος και στη συνέχεια μετασκευάστηκε σε πλοίο για την διεξαγωγή σεισμολογικών ερευνών, παραβίασε για δεύτερη φορά την ελληνική υφαλοκρηπίδα, αφού είχε προηγηθεί η έξοδος του το 1975. Στις 15 Ιουλίου του 1976 ο Τούρκος πρωθυπουργός Σουλεϊμάν Ντεμιρέλ, ως απάντηση στις ελληνικές διαμαρτυρίες δήλωσε : *« κανείς δεν έχει το δικαίωμα να εμποδίσει τις έρευνές μας έξω από τα ελληνικά χωρικά ύδατα. Η Τουρκία ουδέποτε θα συναινέσει σε κατάσταση που εμφανίζει την Ελλάδα διεκδικούσα το ολόκληρο το Αιγαίο σαν δική της λίμνη. Σε περίπτωση επεμβάσεως στην αποστολή του ΧΟΡΑ στο Αιγαίο, η Τουρκία θα ανταποδώσει την επέμβαση»* με την ελληνική πλευρά να απαντά : *« είναι δε εκπληκτικό ότι ενώ συνεχίζονται οι επαφές τις οποίες η ίδια εξέδωσε, η τουρκική κυβέρνηση απειλεί να διεξάγει σεισμικές έρευνες σε περιοχές που δεν έχει δικαίωμα να πράξει (...) επομένως η τουρκική κυβέρνηση οφείλει να αναλογισθεί και να σταθμίσει τις συνέπειες της αυθαιρεσίας την οποία σχεδιάζει»²⁵*. Στις 23 Ιουλίου του ίδιου χρόνου το σκάφος ΧΟΡΑ βγαίνει από τα Στενά του Βοσπόρου με την συνοδεία αρκετών τουρκικών πολεμικών σκαφών και τα τουρκικά μέσα μαζικής ενημέρωσης να αναφέρουν πως το ερευνητικό σκάφος θα διενεργήσει έρευνες στην περιοχή του ποταμού Έβρου, στην θαλάσσια περιοχή μεταξύ Λήμνου και Σαμοθράκης, στην θαλάσσια περιοχή μεταξύ Λήμνου και Ίμβρου και στην ευρύτερη περιοχή των Στενών των Δαρδανελίων. Ο Κωνσταντίνος Καραμανλής τότε κατηγορεί τον πρωθυπουργό της Τουρκίας Σουλεϊμάν Ντεμιρέλ ότι επιδιώκει τον ακρωτηριασμό της Ελλάδας. Η Ελλάδα βρισκόταν πλέον σε πολεμική ετοιμότητα, με την ανάκληση των αδειών των αξιωματικών, με την ενίσχυση των πολεμικών σκαφών στο Βορειο-ανατολικό Αιγαίο, την τοποθέτηση μαχητικών αεροσκαφών σε προκεχωρημένες θέσεις και τον στρατό έτοιμο να δράσει εντός λίγων λεπτών. Ο τότε πρωθυπουργός ανέφερε χαρακτηριστικά πως *« η ειρήνη απειλείται»* και η τουρκική κυβέρνηση απάντησε *« αν εμποδιστεί η έρευνα του ΧΟΡΑ θα υπάρξει αποφασιστική απάντηση της Τουρκίας»²⁶*. Στις 6 Αυγούστου του 1976, η παραβίαση της ελληνικής υφαλοκρηπίδας είναι πλέον εμφανής αφού το σκάφος ΧΟΡΑ πλέει για πρώτη φορά στην θαλάσσια περιοχή μεταξύ Λήμνου και Λέσβου. Στην Αθήνα σημάνει συναγερμός με την Τουρκία να διεκδικεί τον έλεγχο του Αιγαίου. Χαρακτηριστική είναι η φράση του Επίτιμου Αρχηγού Στόλου Γρηγόριου Δεμέστιχα *« Ήμουν εκατό*

²⁵ Άρθρο Κωνσταντίνου Σαρρηκώστα στο www.longreads.news247.gr, 28 Μαρτίου 2017

²⁶ Άρθρο Κωνσταντίνου Σαρρηκώστα στο www.longreads.news247.gr, 28 Μαρτίου 2017

τοιας εκατό έτοιμος στο πλοίο για να ξεκινήσω να ρίχνω. Συνεπώς εγώ ήξερα ότι υπάρχει αποφασιστικότητα»²⁷

Εικόνα 3.1 Απόσπασμα από την εφημερίδα «ΑΚΡΟΠΟΛΙΣ», Κυρ 22 Αυγ ‘76²⁸

Το γεγονός όμως που σημάδεψε την κρίση του 1976 ήταν η ιστορική φράση του Ανδρέα Παπανδρέου, ο οποίος ήταν πρόεδρος του ΠΑΣΟΚ και βρισκόταν σε περιοδεία στη Θράκη, «*Βυθίσατε το ΧΟΡΑ*». Η φράση αυτή, όπως την δήλωσε ακριβώς ο Ανδρέας Παπανδρέου ήταν η εξής: «*Εφόσον παραβιάζονται τα σύνορά μας γιατί η κυβέρνηση δεν έδωσε την άμεση ελληνική απάντηση στην τουρκική επιβολή, γιατί δεν βύθισε το ΧΟΡΑ;*», φαίνεται να έγινε κατόπιν συνεννόησης του Ανδρέα Παπανδρέου με τον τότε πρωθυπουργό Κωνσταντίνο Καραμανλή, σύμφωνα και με τον σύμβουλο του Ανδρέα Παπανδρέου επί εξωτερικών θεμάτων Περικλή Νεάρχου, για το κοινό εθνικό συμφέρον²⁹. Η κατάσταση στην Ελλάδα ήταν τεταμένη και οι σχέσεις μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας ολοένα και περισσότερο οξύνονταν. Ο

²⁷ Συνέντευξη Επίτιμου Αρχηγού Στόλου Γρηγόριου Δεμέστιχα στην τηλεοπτική εκπομπή «ΜΗΧΑΝΗ ΤΟΥ ΧΡΟΝΟΥ», 24 Μαρτίου 2007

²⁸ Εφημερίδα «ΑΚΡΟΠΟΛΙΣ», Κυριακή 22 Αυγούστου 1976

²⁹ Συνέντευξη πρώην σύμβουλου του Ανδρέα Παπανδρέου, Περικλή Νεάρχου στην τηλεοπτική εκπομπή «ΜΗΧΑΝΗ ΤΟΥ ΧΡΟΝΟΥ», 24 Μαρτίου 2007

Τούρκος πρωθυπουργός βλέποντας την ελληνική αποφασιστικότητα αναδιπλώθηκε και η κρίση αποκλιμακώθηκε όταν το ερευνητικό σκάφος ΧΟΡΑ ελλιμενίστηκε κάποιες μέρες αργότερα στη Σμύρνη.

Η κρίση του ΧΟΡΑ, κατέστησε εμφανή την επιδίωξη της Τουρκίας να προωθήσει την θέση της πως τα νησιά δεν έχουν δική τους υφαλοκρηπίδα, και πως η υφαλοκρηπίδα της Ελλάδος ξεκινάει από τις ηπειρωτικές ελληνικές ακτές. Η δράση αυτή στο πεδίο ήταν συμπληρωματική των διπλωματικών προσπαθειών της γείτονος χώρας να προωθήσει αυτήν την θέση της στο πλαίσιο της μεγάλης διαπραγμάτευσης κατά την Τρίτη Συνδιάσκεψη των ΗΕ για το δίκαιο της θάλασσας (1973-1981). Σε αυτήν την διαπραγμάτευση η Τουρκία αγωνίσθηκε - ανεπιτυχώς ⁻³⁰ να περάσει την σύμβαση που θα συνάπτετο (ΣΗΕΔΘ 1982) την θέση ότι τα νησιά δεν έχουν υφαλοκρηπίδα. Από την άλλη πλευρά από το συγκεκριμένο επεισόδιο, μπορεί εύκολα να καταλάβει κανείς πως στην Ελλάδα επικράτησε η ομοψυχία και η αποφασιστικότητα η οποία τελικά απέτρεψε την Τουρκία από τις παράνομες βλέψεις της. Πρόκειται για δίδαγμα με διαχρονική ισχύ, η αξία του οποίου δεν πρέπει να παραμένει μόνο στα λόγια, αλλά να μετουσιώνεται σε πράξη, όπως έδειξε η αγαστή συνεργασία των πολιτικών αντιπάλων, που αντιπαρατέθηκαν σκληρά σε άλλα θέματα της εσωτερικής, αλλά και εξωτερικής πολιτικής.

3.2 Σισμικ

Μετά την κρίση με το ερευνητικό σκάφος ΧΟΡΑ η Ελλάδα και η Τουρκία προσπάθησαν να ομαλοποιήσουν την κατάσταση και να ξεκινήσουν διαπραγματεύσεις για το θέμα της υφαλοκρηπίδας και τον Νοέμβριο του 1976 συνυπέγραψαν το Πρακτικό της Βέρνης (11 Νοεμβρίου). Σύμφωνα με το Πρακτικό λοιπόν, οι δύο χώρες δεσμευόντουσαν να μην εμπλακούν σε προκλητικές κινήσεις σε συγκεκριμένες περιοχές του Αιγαίου και έθετε την προϋπόθεση πως θα προηγείται διάλογος μεταξύ των δυο χωρών πριν την έναρξη οποιασδήποτε ενέργειας στο πλαίσιο εκμετάλλευσης αυτών των συγκεκριμένων περιοχών στο Αιγαίο. Το Πρακτικό της Βέρνης είναι ένα καθαρά διαδικαστικό κείμενο που δεν θίγει τις εκατέρωθεν θέσεις της Ελλάδας και της Τουρκίας για το θέμα της υφαλοκρηπίδας

---

³⁰ Βλ. ανωτέρω Κεφ. 2.

του Αιγαίου, αλλά διαμορφώνει ένα πλαίσιο διαλόγου.³¹ Η αδιάλλακτη στάση όμως της Τουρκίας και η υιοθέτηση της πολιτικής διακοπής των ελληνο-τουρκικών διαπραγματεύσεων από την κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ που εξελέγη τον Οκτώβριο του 1981³² είχαν ως συνέπεια την αδρανοποίηση των προβλέψεων του Πρακτικού της Βέρνης και του πλαισίου διαλόγου-διαπραγματεύσεων.

Μέσα σε αυτό το πολιτικό περιβάλλον σκλήρυνσης της θέσης και έλλειψης διαλόγου, λίγα χρόνια αργότερα, και πιο συγκεκριμένα στις 26 Μαρτίου του 1987, το ΣΙΣΜΙΚ ξαναβγαίνει στο Αιγαίο. Το σκάφος ΧΟΡΑ μετονομάστηκε πλέον σε ΣΙΣΜΙΚ και είναι ακριβώς το ίδιο σκάφος με ορισμένες τροποποιήσεις που αφορούσαν στην τοποθέτηση πιο εξελιγμένων οργάνων. Η ελληνική πολεμική μηχανή κινητοποιείται άμεσα και ο τότε πρωθυπουργός Ανδρέας Παπανδρέου ζητά τα ελληνικά πολεμικά πλοία να βγουν πριν από τα τουρκικά στο Αιγαίο. Έτσι τα ελληνικά πολεμικά πλοία κατακλύζουν το Αιγαίο και ο Αρχηγός Γενικού Επιτελείου Ναυτικού Λεωνίδας Βασιλακόπουλος και ο Αρχηγός Στόλου Χρήστος Λυμπέρης συντονίζουν οι ίδιοι τις κινήσεις των πολεμικών πλοίων. Ο Αρχηγός του ΓΕΝ διαβεβαιώνει τον πρωθυπουργό Ανδρέα Παπανδρέου ότι το Πολεμικό Ναυτικό βρίσκεται « σε πάρα πολύ καλή κατάσταση και έτοιμοι να υπερασπίσουμε τα εθνικά δίκαια». Η δήλωση του πρωθυπουργού δεν άργησε με τον Ανδρέα Παπανδρέου να λέει χαρακτηριστικά: «Θέλω να σας διαβεβαιώσω ότι τόσο ο ελληνικός λαός όσο και η κυβέρνηση της χώρας μας θα συμπαρασταθεί στο δύσκολο έργο σας». Οι σειρήνες του πολέμου ηχούν με τον ελληνικό λαό να τρέχει πανικόβλητο στα σούπερ μάρκετ και τα ράφια τους να αδειάζουν εντός λίγων ωρών. Η κατάσταση στην χώρα πλέον ήταν σαφής και η Ελλάδα ετοιμαζόταν για πόλεμο. Ο Ανδρέας Παπανδρέου κάλεσε τότε σε σύσκεψη τον υφυπουργό εξωτερικών Γιάννη Καψή ζητώντας του να ενημερώσει, αλλά και να ενεργοποιήσει το σύνολο των εταίρων μας της ΕΟΚ, το ΝΑΤΟ αλλά και τις ΗΠΑ, τονίζοντας στους τελευταίους πως αν δεν επέμβουν αποφασιστικά για την τουρκική προκλητικότητα οι αμερικάνικες βάσεις στη Νέα Μάκρη θα κλείσουν.³³ Έπειτα από αλληπάλληλες συζητήσεις του υφυπουργού

---

³¹ Χαριτίνη Δίπλα, *Η Ελληνο-τουρκική διαφορά για την υφαλοκρηπίδα του Αιγαίου*, Αθήνα: ΕΛΙΑΜΕΠ, 1992, σελ. 13.

³² Βλέπε σχετικά, D. Konstas, «Greek Foreign Policy Objectives 1974-1986», *ELIAMEP Yearbook*, 1988, σελ. 99, Χρήστος Ροζάκης, «Οι Ελληνοτουρκικές Σχέσεις: Η Νομική Διάσταση», σε Δημήτριος Κώνστας – Χαράλαμπος Τσαρδανίδης (επιμ.), *Σύγχρονη Ελληνική Εξωτερική Πολιτική: Οι Ελληνοτουρκικές Σχέσεις και το Κυπριακό Πρόβλημα*, Αθήνα: Εκδ. Σάκκουλα, 1989, σελ. 30.

³³ Οι ανωτέρω πληροφορίες και παραθέματα αντλούνται από το βιβλίο του Γιάννη Καψή, *Οι τρεις μέρες του Μάρτη*, Νέα Σύνορα Λιβάνη, 1990, σελ 66.

εξωτερικών Γιάννη Καψή με τον Αμερικάνο, τον Τούρκο Πρέσβη και τον Γενικό Γραμματέα του ΝΑΤΟ, ο Τούρκος πρωθυπουργός τα μεσάνυχτα στις 27 Μαρτίου του 1987 αποκλιμακώνει την κατάσταση με δήλωσή του και το ερευνητικό σκάφος ΣΙΣΜΙΚ επιστρέφει σε τουρκικά χωρικά ύδατα. Μετά από διαβουλεύσεις ο πρωθυπουργός της Ελλάδας Ανδρέας Παπανδρέου και ο πρωθυπουργός της Τουρκίας Τουργκούτ Οζάλ συναντώνται στο Νταβός της Ελβετίας υπογράφοντας της συμφωνία «μη πολέμου» με τον Ανδρέα Παπανδρέου να δηλώνει: « *Πετύχαμε το καλύτερο δυνατό*». Σύμφωνα λοιπόν με αυτή τη συμφωνία η Ελλάδα και η Τουρκία θα απείχαν από την εκτέλεση ερευνών πέρα των 6 ναυτικών μιλίων που είναι η αιγιαλίτιδα ζώνη των δυο χωρών μέχρι να λυθεί το θέμα της υφαλοκρηπίδας. Αυτή η αποχή βαίνει πέραν του πρακτικού της Ζυρίχης, επεκτείνοντας το moratorium που είχε συμφωνηθεί τον Νοέμβριο του 1976 στο σύνολο του Αιγαίου.³⁴ Τον Ιούνιο της ίδιας χρονιάς (1987) ο Ανδρέας Παπανδρέου λέει από το βήμα της Βουλής των Ελλήνων την περίφημη φράση «*mea culpa*» θέλοντας να σχολιάσει την συμφωνία που είχαν υπογράψει οι πρωθυπουργοί των δυο χωρών στο Νταβός. Η ακριβής δήλωσή του ήταν η εξής : «*Επήγαμεν στο Νταβός και από την πρώτη στιγμή συμφωνήσαμε ότι το μόνο που μπορούμε να εγγυηθούμε είναι αυτό που ονομάζουμε "μη πόλεμος" δε θα υπάρξει προσφυγή στα όπλα. Πρέπει δε να πω το εξής, ότι τόσο μου είναι το αδύνατον να καταλάβω πώς μπήκε αυτή η κουβέντα ότι βάζουμε το κυπριακό στο ράφι όταν με τον κ. Κυπριανού τότε πρόεδρος της κυπριακής Δημοκρατίας συμφωνήσαμε πριν πάω στο Νταβός τι ακριβώς θα πρότεινα στον Οζάλ για την επίλυση του Κυπριακού. Ο κύριος Οζάλ δεν είχε απορρίψει την πρόταση που είχαμε κάνει. Δεν είναι ράφι αυτό κύριοι. *Mea culpa*. Σας ευχαριστεί;*»³⁵.

Στο επεισόδιο αυτό, βλέπουμε πως η Τουρκία κλιμακώνει ξανά την κατάσταση επιδιώκοντας εκ νέου την εδραίωση της θέσης του για το θέμα της υφαλοκρηπίδας των νησιών.³⁶ Βέβαια για ακόμη μια φορά η εθνική ομοψυχία και αποφασιστικότητα απέκλεισαν μια ενδεχόμενη πολεμική σύρραξη. Παράλληλα οδήγησαν στην επανέναρξη του διαλόγου μεταξύ των δύο γειτόνων, που είχε διακοπεί από το τέλος του 1981.³⁷ Παρά ταύτα η Τουρκία πέτυχε την επέκταση της αποχής έρευνας και

³⁴ Κωνσταντίνου Οικονομίδη, *Θέματα διεθνούς δικαίου και ελληνικής εξωτερικής πολιτικής*, Αθήνα - Κομοτηνή: Εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, 1993, σελ. 104-109.

³⁵ Βουλή των Ελλήνων, *Πρακτικά*, Συνεδρία 20 Ιουνίου 1987.

³⁶ Χαριτίνη Δίπλα, *Η Ελληνο-τουρκική διαφορά για την υφαλοκρηπίδα του Αιγαίου*, Αθήνα: ΕΛΙΑΜΕΠ, 1992, σελ.53-70.

³⁷ Χάρης Τζήμητρας, «Διεθνές Δίκαιο και Σύγχρονη Ελληνική Εξωτερική Πολιτική», σε Παναγιώτης Τσάκωνα (επιμ.), *Σύγχρονη Ελληνική Εξωτερική Πολιτική*, τόμ. Α', Αθήνα: Σιδέρης, 2003, σελ. 70-80.

εκμετάλλευσης της υφαλοκρηπίδας σε όλο το Αιγαίο, όχι μόνο στις ανατολικές περιοχές του πελάγους.

3.3 Ίμια

Δέκα χρόνια μετά την κρίση του 1987, ένα ακόμα ελληνοτουρκικό «θερμό επεισόδιο» θα πάρει σειρά στο Αιγαίο, το οποίο δεν είναι άλλο από την κρίση των Ίμιων. Όλα ξεκίνησαν όταν την νύχτα της 25^{ης} Δεκεμβρίου του 1995, ένα τουρκικό εμπορικό πλοίο, το FIGEN AKAT, το οποίο είχε κατεύθυνση προς το Ισραήλ, προσάραξε βίαια πάνω στα Ίμια με ορισμένους μικροτραυματισμούς του πληρώματος. Ο Τούρκος πλοίαρχος αρνήθηκε τότε την παραμικρή βοήθεια από τις ελληνικές δυνάμεις, ισχυριζόμενος πως βρίσκεται σε τουρκική επικράτεια. Εδώ κρίνεται σκόπιμο να αναφέρουμε πως σε περίπτωση ατυχήματος στην θάλασσα γίνεται έρευνα και διάσωση με ευθύνη του κυρίαρχου κράτους. Παρά τις αρνήσεις του Τούρκου πλοίαρχου, τα ελληνικά πλοία αποκολλούν το τουρκικό εμπορικό πλοίο και έτσι η αμφισβήτηση της ελληνικής κυριαρχίας αποτυγχάνει. Όμως δυο μέρες μετά την αποκόλληση του τουρκικού εμπορικού πλοίου το τουρκικό Υπουργείο εξωτερικών στέλνει μια ρηματική διακοίνωση στην ελληνική πρεσβεία στην Άγκυρα αναφέροντας πως τα Ίμια ανήκουν στην Τουρκία. Η ελληνική αντίδραση δεν αργεί να έρθει και λίγες μέρες αργότερα, το Υπουργείο Εξωτερικών απορρίπτει κατηγορηματικά τις τουρκικές διακοινώσεις, αναφέροντας πως τα Ίμια είναι ελληνικά σύμφωνα και με την Ιταλοτουρκική Συμφωνία του 1932 και την Συνθήκη των Παρισίων του 1947.

Σύμφωνα και με την Συνθήκη των Παρισίων, στο άρθρο 14 αναφέρεται: «Η Ιταλία εκχωρεί εις την Ελλάδα εν πλήρει κυριαρχία τας νήσους της Δωδεκανήσου τας κατωτέρω απαριθμουμένας, ήτοι: Αστυπάλαιαν, Ρόδον, Χάλκην, Κάρπαθον, Κάσον, Τήλον, Νίσυρον, Κάλυμνον, Λέρον, Πάτμον, Λειψών, Σύμην, Κω και Καστελλόριζον, ως και τας παρακειμένας νησίδας». Τα Ίμια είναι δύο ελληνικές βραχονησίδες οι οποίες δεν κατοικούνται και βρίσκονται ανατολικά της Καλύμνου, από την οποία και εξαρτώνται διοικητικά. Οι δυο αυτές βραχονησίδες απέχουν 2,5 ναυτικά μίλια από το πλησιέστερο ελληνικό έδαφος, τη νήσο Καλόλιμνο, 5,5 ναυτικά μίλια από την νήσο Κάλυμνο και 3,8 ναυτικά μίλια από το Μποντρούμ (Αλικαρνασσός) της Τουρκίας. Σύμφωνα με το άρθρο 12 της συνθήκης της Λωζάνης, στην Τουρκία παραχωρούνται τα νησιά που βρίσκονται σε απόσταση μικρότερη των 3 ναυτικών μιλίων από τις

ακτές τις, εκτός αν αναφέρεται διαφορετικά³⁸. Συνεπώς, οι δυο βραχονησίδες αφού βρίσκονται σε απόσταση μεγαλύτερη των 3 ναυτιών μιλίων από τις τουρκικές ακτές (3,8 ναυτικά μίλια), καθίστανται ελληνικές. Η ερμηνεία που δίνει η Τουρκία στην Συνθήκη της Λωζάνης και την οποία υποστηρίζει είναι πως στην Συνθήκη αναφέρονται τα νησιά στο σύνολό τους και όχι ονομαστικά αμφισβητώντας ορισμένες βραχονησίδες.

Η τότε πολιτική κατάσταση των δυο χωρών μπορούμε να πούμε πως ήταν μετέωρη. Στην Ελλάδα, χρέη πρωθυπουργού είχε αναλάβει ο Κώστας Σημίτης, αφού ο Ανδρέας Παπανδρέου νοσηλευόταν στο Ωνάσειο Καρδιοχειρουργικό Κέντρο από τον Νοέμβριο του 1995 και στις 15 Ιανουαρίου του 1996 παραιτήθηκε από την πρωθυπουργία. Από την άλλη πλευρά, στην Τουρκία, οι εκλογές που πραγματοποιήθηκαν στις 24 Δεκεμβρίου του 1995 δεν αναδεικνύουν νικητή, με τον Νετζμεντίν Ερμπακάν, του οποίου το Κόμμα του είχε έρθει πρώτο, να μην μπορεί να σχηματίσει κυβέρνηση. Η Πρόεδρος του Κόμματος Ορθού Δρόμου Τανσού Τσιλέρ, αναλαμβάνει να εκτελέσει χρέη υπηρεσιακού πρωθυπουργού. Έτσι, πολλοί απέδωσαν την κλιμάκωση της κρίσης στην πολιτική αυτή αστάθεια.

Τα δυο Υπουργεία, το ελληνικό και το τουρκικό, ήθελαν να καλύψουν το περιστατικό και να μην δει το φως της δημοσιότητας έτσι ώστε να κρατήσουν τις ισορροπίες στις μεταξύ τους σχέσεις. Παρόλα αυτά, υπήρχαν κύκλοι από την πλευρά της Τουρκίας οι οποίοι επιθυμούσαν διακαώς να υπάρξει μια ένοπλη σύγκρουση και ήταν οι ίδιοι κύκλοι που θεωρούσαν πως επικρατεί μια πολιτική αστάθεια στην Ελλάδα. Έτσι, η κατάσταση που επικρατούσε μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας γίνεται στις 24 Ιανουαρίου του 1996 πρώτο θέμα σε όλα τα μέσα μαζικής ενημέρωσης της Ελλάδας. Λίγες μέρες μετά την εκλογή του Κώστα Σημίτη στην θέση του πρωθυπουργού, και συγκεκριμένα στις 25 Ιανουαρίου του 1996, ο Δήμαρχος Καλύμνου Δημήτριος Διακομιχάλης συνοδευόμενος από τον διοικητή του αστυνομικού τμήματος Καλύμνου Ιώαννη Ριόλα, τον καπετάνιο Θεόφιλο Μυλάτο και τον καπετάνιο Μιχάλη Αρβύθη, ύψωσαν την ελληνική σημαία στην ανατολική βραχονησίδα των Ίμιων. Βέβαια μέχρι στιγμής μένει αδιευκρίνιστο το ποίοι γνώριζαν για αυτή την πράξη του δημάρχου της Καλύμνου και αν ήθελαν και μπορούσαν να την σταματήσουν. Στις 27 Ιανουαρίου του 1996 όμως, τουρκικό συνεργείο της εφημερίδας *Hurriyet*, προσγειώνεται με ιδιωτικό ελικόπτερο στα ανατολικά Ίμια,

---

³⁸ Συνθήκη της Λωζάνης, άρθρο 12.

αφαιρεί την ελληνική σημαία και υψώνει προκλητικά την τουρκική. Στη συνέχεια τράβηξαν φωτογραφίες και βίντεο και τα πρόβαλλαν στα τουρκικά μέσα μαζικής ενημέρωσης. Σε συνέντευξη του ο τότε υφυπουργός εξωτερικών της Τουρκίας, Ιμαλ Μπατού αναφέρει: *« Η πρώτη φορά που οι Τούρκοι πολιτικοί συνειδητοποίησαν πως κάτι σοβαρό συνέβαινε ήταν με εκείνη την επικεφαλίδα της Hurriyet και την ίδια ημέρα χωρίς καθόλου οδηγίες από τον Υπουργό έκανα μια πολύ έντονη δήλωση εναντίον των δυο αυτών Τούρκων δημοσιογράφων. Το οποίο ήταν πολύ ριψοκίνδυνο για ένα δημόσιο υπάλληλο όπως ήμουν εγώ»*³⁹. Τις πρωινές ώρες, γύρω στις 08:00, της 28^{ης} Ιανουαρίου του 1996, περιπολικό του Ναυτικού εντοπίζει την τουρκική σημαία και ενημερώνεται αμέσως ο τότε ναυτικός διοικητής του Αιγαίου, αρχιπλοίαρχος Γεώργιος Καλιγιάννης. Κατά ομολογία του αρχιπλοίαρχου, η τουρκική σημαία τοποθετήθηκε πριν από τη δύση του ηλίου και το περιπολικό που είχε περιπολία δεν μπορούσε να εκτελέσει την περιπολία λόγω δυσμενών καιρικών συνθηκών. Κατόπιν εντολής της κυβέρνησης, ο δήμαρχος και ο έπαρχος Καλύμνου πήραν κατεύθυνση για να κατεβάσουν την τουρκική σημαία, χωρίς όμως να υψώσουν ελληνική. Κατά την άφιξή τους διαπίστωσαν πως η τουρκική σημαία είχε κατέβει και είχε αντικατασταθεί με την ελληνική, αφού το πολεμικό σκάφος «ΑΝΤΩΝΙΟΥ» είχε καταφθάσει νωρίτερα και το πλήρωμα προέβει στην παραπάνω ενέργεια. Μια πράξη που όπως φαίνεται δόθηκε από τον Αρχηγό Γενικού Επιτελείου Εθνικής Άμυνας και ενώ η κυβέρνηση βρισκόταν σε άγνοια για το περιστατικό. Την ίδια μέρα περί τις 14:30 το συμβούλιο Εθνικής Άμυνας συνεδρίασε με επικεφαλής τον Υπουργό Εθνικής Άμυνας Γεράσιμο Αρσένη. Παρών κατά την συνεδρίαση ήταν και ο Αρχηγός Γενικού Επιτελείου Στρατού, ο οποίος αποκαλύπτει με γραπτή δήλωσή του στους φακέλους το τι συνέβη κατά την συνεδρίαση αναφέροντας: *« Η πολιτική ηγεσία καίτοι εξέφρασε επιφύλαξη ως προς την ορθότητα της τοποθέτησης της σημαίας από το Ναυτικό, αποδέχθηκε, εντούτοις, τα τελεσμένα για λόγους σκοπιμότητας. Η σημαία είχε ήδη τοποθετηθεί στο βράχο απο το πολεμικό μας πλοίο και εκτιμήθηκε ότι, τυχόν, απόσυρσή της θα έπαιρνε άλλο νόημα»*.⁴⁰ Λογικό και επόμενο είναι λοιπόν, ότι, αφού υπάρχει ελληνική σημαία στα Ίμια θα πρέπει να φυλαχτεί. Έτσι και έγινε και από τις 28 Ιανουαρίου του 1996 είχε συγκροτηθεί ελληνικό ειδικό καταδρομικό τμήμα για την επάνδρωση των Ιμίων, κατόπιν διαταγής του Α/ΓΕΕΘΑ. Ο Αρχηγός του τουρκικού ναυτικού, ναύαρχος Γκιουβέν Ερκάγια αναφέρει σε συνέντευξη του : *« Η*

³⁹ Παπαγελάς, Α. «Οι Φάκελοι», τηλεοπτική εκπομπή για την κρίση των Ιμίων, 2001.

⁴⁰ Παπαγελάς, Α. «Οι Φάκελοι», τηλεοπτική εκπομπή για την κρίση των Ιμίων, 2001.

Ελλάδας έστειλε ένα μήνυμα ότι ήταν αποφασισμένη να προστατεύσει τα κυριαρχικά της δικαιώματα με τα όπλα. Από τη στιγμή που έστειλαν ένοπλους στην περιοχή, ήταν σίγουρο ότι θα χρησιμοποιούσαν τα όπλα τους. Τότε και οι δικοί μας για λόγους αυτοάμυνας θα έκαναν το ίδιο. Αυτό θα προκαλούσε, αν όχι ένα γενικευμένο πόλεμο, τουλάχιστον έναν τοπικό πόλεμο»⁴¹. Το ελληνικό καταδρομικό τμήμα είχε επανδρώσει τα ανατολικά Ίμια, ενώ τα δυτικά είχαν παραμείνει αφύλαχτα. Τότε, ο υφυπουργός Εξωτερικών της Τουρκίας Ιμάλ Μπατού, σκεπτόμενος πως αν τουρκικό επίλεκτο τμήμα καταλάβει τα δυτικά Ίμια τα οποία ήταν αφύλαχτα δεν θα υπάρξει ένοπλη σύγκρουση μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας και πως οι ΗΠΑ ή η ΕΕ θα μεσολαβήσει για την επίλυση της διαφοράς. Τις πρώτες πρωινές ώρες της 31^{ης} Ιανουαρίου, τουρκικό επίλεκτο τμήμα καταλαμβάνει τα δυτικά Ίμια και στις Ένοπλες Δυνάμεις επικρατεί απογοήτευση. Στην προσπάθεια των Ελλήνων αξιωματικών να συλλέξουν περισσότερες πληροφορίες για το συμβάν, απογειώνεται ελικόπτερο έχοντας ως πλήρωμα, τους υποπλοίαρχο Χριστόδουλο Καραθανάση, υποπλοίαρχο Παναγιώτη Βλαχάκο και αρχικελευστή Έκτορα Γαλοψιό. Η επαφή του ελικοπτερου όμως χάνεται και πριν την διακοπή της επαφής, το ελικόπτερο εξέπεμψε EMERGENCY, κάτι το οποίο σήμαινε τεχνική βλάβη. Κομμάτια από το ελικόπτερο βρέθηκαν τελικά αργότερα στην θάλασσα και το πλήρωμα του ήταν πλέον νεκρό. Η πτώση μέχρι και σήμερα είναι αμφισβητούμενη, καθώς δεν έχουν αποδειχτεί οι ισχυρισμοί περί κατάρριψης του ελικοπτερου από τουρκικές δυνάμεις.

Η αποκλιμάκωση της κρίσης ήρθε κατόπιν παρέμβασης του ίδιου του Προέδρου της Αμερικής, Μπιλ Κλίντον αλλά και του διαμεσολαβητή Ρίτσαρντ Χόλμπρουκ με τον οποίο οι τηλεφωνικές επικοινωνίες ήταν αμέτρητες. Το «deal» όπως το αποκάλεσε και ο Χόλμπρουκ περιελάμβανε την αποχώρηση των πολεμικών πλοίων και μέσων, του επίλεκτου προσωπικού πάνω από τα ανατολικά και δυτικά Ίμια, καθώς και την υποστολή της ελληνικής αλλά και της τούρκικης σημαίας αντίστοιχα. Η συμφωνία όπως αυτή καταγράφηκε ήταν : « no ships, no troops, no flags». Έτσι ελληνικές και τούρκικες δυνάμεις αποχωρούν από τα Ίμια παίρνοντας μαζί τους και τις σημαίες. Βέβαια, για την συμφωνία αυτή ο λαός εξέφρασε την δυσαρέσκειά του, ταυτίζοντάς την με εθνική προδοσία, εξευτελισμό και ανθελληνική συμπεριφορά. Η κρίση αυτή καθιστά εμφανή την επιδίωξη της Τουρκίας να πετύχει την αναθεώρηση της Συνθήκης της Λωζάνης καθώς και την προσπάθειά της να θέσει

---

⁴¹ Παπαγελάς, Α. «Οι Φάκελοι», τηλεοπτική εκπομπή για την κρίση των Ιμίων, 2001.

το ζήτημα των « Γκρίζων Ζωνών», αποτελώντας την πρώτη φορά που η Τουρκία διεκδικούσε αυτή καθ' αυτή την κυριαρχία Ελληνικού εδάφους. Το αποτέλεσμα της κρίσης αυτής ήταν και για τις δυο χώρες αρνητικό, αφού η Ελλάδα θρήνησε 3 στρατιωτικούς της και έκανε εμφανές πως η απουσία επικοινωνίας και συνεννόησης, η απουσία στόχου, η έλλειψη συντονισμού και οι μεμονωμένες αντιδράσεις ήταν αυτά που επικράτησαν. Από την άλλη πλευρά η Τουρκία δεν κατάφερε να πετύχει την επιδίωξη της για τη δημιουργία « Γκρίζων Ζωνών» αφού η Ελλάδα, αν και αργοπορημένα, δεν αποδέχτηκε ποτέ την ύπαρξη τέτοιου θέματος.

3.4 Τουρκικές προκλήσεις στην ΑΟΖ της Κύπρου

Αν και χρονολογικά η εισβολή στην Κύπρο έγινε νωρίτερα από τις τρεις κρίσεις που αναφέρθηκαν πιο πάνω, η σημασία της Μεγαλονήσου είναι ιδιαίτερης βαρύτητας για την Ελλάδα και αποτελεί ξεχωριστό σημείο μελέτης. Στις 20 Ιουλίου του 1974, και ενώ είχε προηγηθεί πραξικόπημα κατά του Μακαρίου από τον δικτάτορα Ιωαννίδη, οι τουρκικές δυνάμεις εισβάλλουν στο νησί, επιχείρηση με κωδικό όνομα «Αττίλας», με την πρόφαση να αποκαταστήσουν την τάξη μετά το πραξικόπημα, ισχυροζόμενοι πως δεν πρόκειται για εισβολή. Έτσι, μετά από μερικές μέρες αδιάκοπων πυροβολισμών και βομβαρδισμών, μετά από πολλές αιματοχυσίες και τραυματισμούς, η Τουρκία καταλαμβάνει το 37 τις εκατό της έκτασης της Κύπρου. Βέβαια, ήδη από το 1950 η Τουρκία είχε βλέψεις για την κατάληψη της Κύπρου και εκμετάλλευσής της ως γεωπολιτικό χώρο. Η σημασίας της ως γεωπολιτικός χώρος, ενισχύεται πλέον και από την ύπαρξη υδρογονανθράκων στην ΑΟΖ της. Με τις πρόσφατες ανακαλύψεις υδρογονανθράκων στην ΑΟΖ της και με τις ενδεχόμενες μελλοντικές ανακαλύψεις, οι οποίες μοιάζουν ιδιαίτερα ενθαρρυντικές, η Κύπρος δύναται να διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στον τομέα της ενεργειακής ασφάλειας. Η Κύπρος επιθυμεί αδιαμφισβήτητα να επηρεάσει το περιφερειακό, και γιατί όχι και το παγκόσμιο, ενεργειακό σύστημα, αλλά αυτό είναι κάτι το οποίο δεν είναι ιδιαίτερα εύκολο. Ο λόγος είναι πως το ενεργειακό απόθεμα της Κύπρου, μέχρι στιγμής, δεν συγκρίνεται στο ελάχιστο με αυτό της Ρωσίας, του Ιράν και του Κατάρ. Την δεδομένη χρονική στιγμή η Κύπρος δεν έχει την δυνατότητα να γίνει παραγωγός ενέργειας και πόσο μάλλον να την εξάγει, αλλά με την κατάλληλη πολιτική και διπλωματική προσέγγιση, οι ενεργειακές της προοπτικές

μπορούν να διευρυνθούν, κατόπιν συνεργασίας με τις γείτονες χώρες της, όπως η Αίγυπτος και το Ισραήλ, επηρεάζοντας έτσι το παγκόσμιο ενεργειακό σύστημα.

Στις 12 Δεκεμβρίου του 1988 η Κύπρος αντιλαμβανόμενη την αξία της ΑΟΖ επικυρώνει την σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για το Διεθνές Δίκαιο της θάλασσας. Οι πρώτες ενέργειες της για την οριοθέτηση της ΑΟΖ ξεκίνησαν το 2003 με την Κύπρο να προσπαθεί να πραγματοποιήσει την οριοθέτηση της ΑΟΖ της με την Αίγυπτο. Ορισμένοι σχολιαστές υπέδειξαν ότι εκείνη η περίοδος θα ήταν η καταλληλότερη (momentum) για την οριοθέτηση θαλασσιών ζωνών και μεταξύ Ελλάδος και Αιγύπτου,⁴² μία οριοθέτηση που θα έθετε επί της τράπεζας των διαπραγματεύσεων τα δικαιώματα και την επήρεια του νησιωτικού συμπλέγματος του Καστελλορίζου αλλά και των νοτίων Δωδεκανήσων (Ρόδου, Κάσου, Καρπάθου), οι νησιωτικές ακτές των οποίων έχουν προβολή προς τις αιγυπτιακές ακτές, θέματα ιδιαίτερα λεπτά, η δυσχέρεια των οποίων αναδεικνύεται και στις μεταγενέστερες μέχρι σήμερα ανεπιτυχείς προσπάθειες κατάληξης των διαπραγματεύσεων με την Αίγυπτο.

Οι διαπραγματεύσεις για την οριοθέτηση Κύπρου - Αιγύπτου δεν προσέκρουαν σε τέτοια ζητήματα και έτσι η Κύπρος προχώρησε στην οριοθέτηση των θαλάσσιων συνόρων της με την Αίγυπτο τον Φεβρουάριο του 2003. Το ίδιο έκανε το Δεκέμβριο του 2010 και με το Ισραήλ. Τον Ιανουάριο του 2007 η Κύπρος και ο Λίβανος υπέγραψαν συμφωνία για τον καθορισμό των ορίων των θαλασσιών ζωνών που τους αντιστοιχούν. Παρά ταύτα, ο Λίβανος δεν έχει επικυρώσει την κυπρο-λιβανική συμφωνία του 2007 ούτε φαίνεται να προτίθεται να την επικυρώσει βραχυπρόθεσμα ή μεσοπρόθεσμα, επικαλούμενος την αντιδικία του με το Ισραήλ για ένα μικρό τμήμα των δικών τους ΑΟΖ. Η Τουρκία όπως είναι φυσικό και επόμενο, διαφώνησε με τις συμφωνίες αυτές και αντέδρασε με προπαγάνδες. Η γεωγραφική θέση όμως της Κύπρου της δίνει νομικό, αλλά και πολιτικό, πλεονέκτημα, σύμφωνα με το Άρθρο 79 ΣΗΕΔΘ που έχει τίτλο «Υποβρύχια καλώδια και αγωγοί στην υφαλοκρηπίδα». Η παράγραφος 2 του άρθρου αυτού προβλέπει ότι «Υπό την επιφύλαξη να λαμβάνει εύλογα μέτρα για την εξερεύνηση της υφαλοκρηπίδας, την

---

⁴² Σε συνέντευξή του, Συνέντευξη στον «Φ», όπως αναφέρεται από τους αρθρογράφους Μιχάλη Ιγνατίου και Πανίκου Παναγιώτη στην Energypress, ο Θεόδωρος Καρυώτης υποστήριξε πως «η Κύπρος πρέπει να πιέσει την Ελλάδα να ανακηρύξει πρώτα την Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη της και μετά να την οριοθετήσει με την Αίγυπτο». Χαρακτηριστικά τόνισε ότι «Αυτή η οριοθέτηση πρέπει να προηγηθεί της οριοθέτησης Ελλάδας-Κύπρου, γιατί θα είναι ένα πιο ισχυρό όπλο στην άμεση αντίδραση της Τουρκίας μετά από αυτή την τριπλή οριοθέτηση»

εκμετάλλευση των φυσικών πόρων της και την πρόληψη, τη μείωση και τον έλεγχο της ρύπανσης από τους αγωγούς, το παράκτιο κράτος δεν μπορεί να εμποδίσει την τοποθέτηση ή την συντήρηση τέτοιων καλωδίων ή αγωγών». Επομένως η Κυπριακή Δημοκρατία μπορεί να επικαλεσθεί τα κυριαρχικά δικαιώματά της επί της υφαλοκρηπίδας (εξερεύνηση και εκμετάλλευση) καθώς/ή και λόγους προστασίας του θαλασσίου περιβάλλοντος προκειμένου να έχει λόγο ως προς την όδευση αγωγών από ή προς την Τουρκία στην περιοχή (λ.χ. σε ενδεχόμενο αγωγό μεταξύ Τουρκίας και Ισραήλ).

Το 2006 η Κύπρος πραγματοποίησε για πρώτη φορά δισδιάστατες σεισμικές έρευνες και από τις 16 Φεβρουαρίου έως τις 16 Ιουλίου του 2007 ξεκίνησε τον πρώτο γύρο υποβολής αιτήσεων αδειών έρευνας και εκμετάλλευσης υδρογονανθράκων. Με την Κυπριακή ΑΟΖ να διαθέτει 13 οικοπέδα εκμετάλλευσης και Ανθεία, Γλαύκος, Δελφύνη, Αφροδίτη και Όκταπους να είναι μερικά από τα ονόματα που έχουν δοθεί σε αυτά, η Κύπρος πραγματοποίησε τρισδιάστατη σεισμική έρευνα στο τεμάχιο 3 το 2007. Τον Οκτώβριο του 2008 η Κύπρος παραχώρησε στον αμερικάνικο ενεργειακό κολοσσό Noble Energy την άδεια για την διερεύνηση στο Οικόπεδο 12 της κυπριακής ΑΟΖ. Τον Αύγουστο του 2011 ο αμερικάνικος ενεργειακός κολοσσός και η Κυπριακή κυβέρνηση πραγματοποίησαν συμφωνία κατανομής της παραγωγής σχετικά με την εμπορική ανάπτυξη του οικοπέδου. Οι πρώτες γεωτρήσεις τελικά ξεκίνησαν στις 19 Σεπτεμβρίου του 2011 με αρχική εκτίμηση 90 έως 120 ημερών για την εξόρυξη. Με την εξόρυξη αυτή λοιπόν, βρέθηκε το κοίτασμα «Αφροδίτη», το οποίο βρίσκεται πολύ κοντά στο κοίτασμα φυσικού αερίου «Λεβιάθαν» που βρίσκεται στην ΑΟΖ του Ισραήλ. Το κοίτασμα «Αφροδίτη» έχει περίπου 4,5 τρισεκατομμύρια κυβικά πόδια φυσικού αερίου. Εδώ κρίνεται σκόπιμο να αναφερθεί πως ένα κοίτασμα για να θεωρηθεί εμπορεύσιμο απαιτούνται τουλάχιστον 2,5 τρισεκατομμύρια κυβικά πόδια. Βέβαια, ο αμερικάνικος ενεργειακός κολοσσός Noble Energy, δεν είναι ο μόνος που έχει επιδείξει ενδιαφέρον για τα οικοπέδα της Κυπριακής ΑΟΖ και για την εκμετάλλευση των υδρογονανθράκων. Μερικοί ακόμα ενεργειακοί κολοσσοί είναι η Ιταλική ENI, η Κορεάτικη KOGAS, η Γαλλική TOTAL, η Αμερικάνικη EXXONMOBIL και τέλος η QPI, συμφερόντων του Κατάρ. Η παραχώρηση των δικαιωμάτων εξερεύνησης και εξόρυξης των υδρογονανθράκων στην ΑΟΖ της, μπορεί να θεωρηθεί μια αρκετά έξυπνη διπλωματική και πολιτική κίνηση, αφού με αυτόν τον τρόπο επιδιώκει την προστασία των κοιτασμάτων της

μέσω των ξένων ενεργειακών κολοσσών. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί το οικόπεδο 10, στο οποίο βρίσκεται η αμερικάνικη EXXON MOBIL, και γι' αυτό οι Τούρκοι δεν παρενοχλούν τις έρευνες. Η Κύπρος με τα κοιτάσματα που έχουν βρεθεί μέχρι στιγμής στην ΑΟΖ της και με τα κοιτάσματα που ενδεχομένως θα βρεθούν, με τα αποτελέσματα των ερευνών να είναι ιδιαίτερος ενθαρρυντικά, μπορεί να αποτελέσει έναν ισχυρό παίκτη στο παιχνίδι της ενεργειακής ασφάλειας. Ήδη στο οικόπεδο 12 της «αμφισβητούμενης» ΑΟΖ, η Κύπρος έχει ξεκινήσει μείζονος σημασίας ερευνητικές αποστολές σε συνεργασία με το Ισραήλ. Βέβαια επειδή το γεωπολιτικό περιβάλλον είναι μετέωρο, η εκμετάλλευση του φυσικού αερίου φαίνεται να λειτουργεί σαν μοχλός πίεσης κατά της Κύπρου με την Τουρκία να είναι πρωταγωνιστής. Οι παρενοχλήσεις της Τουρκίας επιβεβαιώνονται και με τις παράνομες οδηγίες προς ναυτιλομένους (Nautex) που εκδίδει κατά καιρούς. Ήδη από τον Ιούλιο του 2017 η Τουρκία εξέδωσε Nautex που αφορούσαν σε σειсмоγραφικές δραστηριότητες στα θαλάσσια τεμάχια 4, 5, 6 και 7 της κυπριακής ΑΟΖ. Στην ετήσια έκθεση της για την Τουρκία η Επιτροπή σημειώνει ότι, τον Μάρτιο και τον Αύγουστο του 2016, η Τουρκία προέβη σε δηλώσεις που έθεταν υπό αμφισβήτηση το δικαίωμα της Κυπριακής Δημοκρατίας να εκμεταλλεύεται τα κοιτάσματα υδρογονανθράκων εντός της Αποκλειστικής Οικονομικής Ζώνης της Κύπρου, προς όφελος όλων των Κυπρίων. Η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει επανειλημμένα υπογραμμίσει τα κυριαρχικά δικαιώματα των κρατών μελών της ΕΕ, τα οποία περιλαμβάνουν, μεταξύ άλλων, τη σύναψη διμερών συμφωνιών, καθώς και τη διερεύνηση και εκμετάλλευση των φυσικών τους πόρων σύμφωνα με το κεκτημένο της ΕΕ και τη διεθνή νομοθεσία, συμπεριλαμβανομένης της σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για το δίκαιο της θάλασσας. Η ΕΕ υπογραμμίζει την ανάγκη σεβασμού της κυριαρχίας των κρατών μελών επί των χωρικών τους υδάτων και του εναέριου χώρου τους.⁴³ Όμως, οι παράνομες Nautex συνεχίζονται μέχρι και σήμερα από την πλευρά της Τουρκίας. Επιδιώξεις της Τουρκικής Κυβέρνησης είναι να προκαλέσουν εντάσεις και να εμποδίσουν τις έρευνες στην κυπριακή ΑΟΖ. Επιπλέον μια επιδίωξη είναι πως η Τουρκία προσπαθεί να συνεκμεταλλευτεί τους υφιστάμενους υδρογονάνθρακες στην κυπριακή ΑΟΖ, μιας και η ίδια δεν έχει στο έδαφός της. Οι πρόσφατες ανακαλύψεις υδρογονανθράκων στην περιοχή της Νοτιοανατολικής Μεσογείου από την άλλη πλευρά, μπορούν να καλλιεργήσουν πνεύμα συνεργασίας μεταξύ των κρατών της

---

⁴³ COMMISSION STAFF WORKING DOCUMENT, Turkey 2016 Report

γύρω περιοχής και συνεπώς να οδηγήσουν σε οικονομική ανάπτυξη, ασφάλεια, ευημερία και σταθερότητα. Θα πρέπει όμως όλες οι χώρες, χωρίς να παραμερίσουν τα εθνικά τους συμφέροντα, να πάψουν να επικεντρώνονται στις πολιτικές τους διαφορές και να εστιάσουν στις θετικές προοπτικές που μπορεί να προκύψουν από την μεταξύ τους συνεργασία. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η εταιρική σχέση μεταξύ Κύπρου και Ισραήλ σχετικά με την κοινή εκμετάλλευση του οικοπέδου 12 και η πιθανή ανάδειξη της Κύπρου ως διακομιστή φυσικού αερίου και για τις δυο χώρες στην αγορά της ΕΕ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 Προς μια νέα κρίση; Η θεωρία της « Γαλάζιας Πατρίδας» και οι ενδεχόμενες συνέπειές της

4.1 Η θεωρία της « Γαλάζιας Πατρίδας»

Οι πρόσφατες εξελίξεις που διαδραματίζονται στον χώρο των διεθνών σχέσεων και πιο συγκεκριμένα μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας, καθώς και η ολοένα και αυξανόμενη προκλητικότητα της τουρκικής κυβέρνησης, εμποδίζουν την ανάπτυξη ομαλών σχέσεων των δυο γειτόνων. Ακολουθώντας λοιπόν τα χνάρια για τη δημιουργία μιας νέας οθωμανικής αυτοκρατορίας, ο Ερντογάν παρουσίασε την ιδέα της «Γαλάζιας Πατρίδας». Στις 28 Ιανουαρίου του 1920, διαλύθηκε η τελευταία οθωμανική βουλή με έδρα την Κωνσταντινούπολη και μια νέα τουρκική εθνοσυνέλευση στην Άγκυρα δημιουργήθηκε. Η τελευταία οθωμανική βουλή έδωσε έναν εθνικό όρκο με έξι αποφάσεις και έναν χάρτη, αφήνοντας τα ως παρακαταθήκη για την επόμενη κυβέρνηση. Έτσι, ο Ρετζέπ Ταγίπ Ερντογάν θέλωντας να φανεί αντάξιος των προγόνων του και να εκπληρώσει την εντολή που του έδωσαν οι πρόγονοί του, διεκδικεί τα σύνορα του εθνικού όρκου. Πράγματι, αν κοιτάξει κανείς τις εισβολές στη Συρία και στο Βόρειο Ιράκ θα δει ότι τα σύνορα αυτά συμπίπτουν με αυτά του εθνικού όρκου. Τα σύνορα αυτά, δεν είναι άλλα από αυτά που αποκαλεί ο ίδιος ο Ερντογάν ως «σύνορα της καρδιάς μας». Πιο συγκεκριμένα, και σε δήλωσή του στην τουρκική βουλή αναφέρει: *« Εμείς με την ιστορία μας, με την κουλτούρα μας, με τον πολιτισμό μας, με την καρδιά μας είμαστε ένα με αυτές τις γεωγραφικές θέσεις. Εμείς από 20 εκατομμύρια τετραγωνικά χιλιόμετρα εδάφη, μικρώναμε, μικρώναμε, μικρώναμε και φτάσαμε στα 780.000 τετραγωνικά χιλιόμετρα; Εμείς σε αυτά τα εδάφη, έχουμε μια ιστορία, μια κουλτούρα, εμείς από εκεί φτάσαμε ως εδώ».*⁴⁴ Στον εθνικό όρκο όμως όπως προαναφέρθηκε υπήρχε και ένας χάρτης. Ο χάρτης αυτός, παρουσιάζει τα θαλάσσια σύνορα της Τουρκίας στο Αιγαίο, την Ανατολική Μεσόγειο και τη Μαύρη Θάλασσα. Έτσι, οι θαλάσσιες περιοχές γύρω από τη Λέσβο, τη Λήμνο και τη Χίο μέχρι και ανατολικά της Κρήτης παρουσιάζονται ως «Γαλάζια Πατρίδα». Αν και αρχικά, ο όρος «Γαλάζια Πατρίδα», χρησιμοποιούνταν αυθαίρετα από τον Τούρκο υπουργό Εθνικής Άμυνας και τον Πρόεδρο της Τουρκίας Ρετζέπ Ταγίπ Ερντογάν, η θέση του όρου ισχυροποιήθηκε μετά την φωτογράφιση του Προέδρου

⁴⁴ Απόσπασμα από τις ειδήσεις του ΣΚΑΪ, 16 Ιανουαρίου 2019.

της Τουρκίας στην τουρκική Σχολή Ναυτικών Δοκίμων μπροστά από έναν χάρτη που γράφει «Γαλάζια Πατρίδα έκταση 462.000 χιλιομέτρων». Η φωτογραφία αυτή, δημοσιεύτηκε στον επίσημο ιστότοπο της προεδρίας απεικονίζοντας τον Ρετζέπ Ταγίπ Ερντογάν να υπογράφει το βιβλίο επισκεπτών, επισημοποιώντας ουσιαστικά τις τουρκικές διεκδικήσεις στο Αιγαίο και στην Ανατολική Μεσόγειο. Αξίζει να σημειωθεί ότι στον παραπάνω χάρτη δεν απεικονίζεται πουθενά το σύμπλεγμα του Καστελορίζου.

Εικόνα 4.1 Φωτογραφία του Ρετζέπ Ταγίπ Ερντογάν με τον χάρτη της «Γαλάζιας Πατρίδας»⁴⁵

Η φωτογράφιση του Τούρκου Προέδρου δεν είναι η μόνη προκλητική κίνηση της τουρκικής κυβέρνησης. Η Τουρκία λοιπόν, διεξήγαγε την ομώνυμη στρατιωτική άσκηση με 103 πλοία. Η άσκηση ξεκίνησε στις 27 Φεβρουαρίου και τελείωσε στις 8 Μαρτίου. Φρεγάτες, κορβέτες, πολεμικά αεροσκάφη καθώς και αποβατικά είναι μερικά από τα μέσα που χρησιμοποίησαν οι τουρκικές ένοπλες δυνάμεις στην άσκηση που έλαβε χώρα απέναντι από την Ρόδο και τη θάλασσα του Μαρμαρά. Στην άσκηση χρησιμοποιήθηκαν επίσης και ΜΕΑ (Μη Επανδρωμένα Αεροσκάφη) τα οποία κατασκευάζονται στην Τουρκία. Την άσκηση αυτή με πραγματικά πυρά

⁴⁵ <https://news.sol.org.tr/erdogan-photographed-front-blue-homeland-map-176159>

παρακολούθησαν και ο Υπουργός Άμυνας αλλά και ο Πρόεδρος της Τουρκίας. Ιδιαίτερα προκλητικός και εριστικός ήταν σε συνέντευξή του ο Πρόεδρος της Τουρκίας, Ρετζέπ Ταγίπ Ερτογάν, ο οποίος σε σχετική ερώτηση για την άσκηση και την αντιμετώπιση της από την Ελλάδα δήλωσε: « *Πραγματοποιήσαμε μια άσκηση την Γαλάζια Πατρίδα, και περίπου 120 πλοία μας συμμετείχαν στην άσκηση και οι Έλληνες φαίνεται να τρόμαξαν. Μα εμείς δεν κάναμε την άσκηση εναντίον σας! Μα δεν θα κάνουμε ασκήσεις; Ένας στρατιωτικός λαός θα κάνει ασκήσεις στις θάλασσές του*»⁴⁶ Θα μπορούσε κανείς να πεί ότι πλέον η ιδέα της «Γαλάζια Πατρίδας» ξεφεύγει από τα όρια της θεωρίας και μετατρέπεται σε στρατιωτικό δόγμα. Κεντρικό σημείο του δόγματος αυτού, δεν είναι άλλο από το γεγονός πως η Τουρκία δεν δέχεται ότι τα νησιά έχουν δικιά τους ΑΟΖ και υφαλοκρηπίδα, και γι' αυτό το λόγο η Κρήτη δεν θα πρέπει να συμπεριληφθεί στην οριοθέτηση της ΑΟΖ και της υφαλοκρηπίδας και πως η οριοθέτηση πρέπει να γίνει μεταξύ της ηπειρωτικής έκτασης της Ελλάδας της Τουρκίας της Αιγύπτου και της Λιβύης.

4.2 «Οριοθέτηση θαλάσσιων ζωνών» Τουρκίας - Λιβύης

Την θέση του αυτή προσπαθεί να ενισχύσει ο Τούρκος Πρόεδρος με την πρόσφατη υπογραφή των δυο μνημονίων κατανόησης για τον καθορισμό των θαλάσσιων διαδικασιών και για τη συνεργασία σε ασφάλεια και άμυνα. Με την υπογραφή των δυο αυτών μνημονίων ο Τούρκος Πρόεδρος προσπαθεί να στείλει ένα σαφές μήνυμα στον οργανισμό των Ηνωμένων Εθνών πως η ίδια καθορίζει την τουρκική ΑΟΖ. Επιπλέον, βλέποντας τις σχέσεις που έχουν αναπτύξει τόσο η Ελλάδα όσο και η Κύπρος με την Αίγυπτο και το Ισραήλ (στρατηγική συνεργασία μεταξύ τους), προσπαθεί να τις υπονομεύσει. Κάτι το οποίο όπως φαίνεται επιτυγχάνει με τις πρόσφατες εξελίξεις που διαδραματίζονται. Παραμένοντας αμείλικτος, ο Ερτογάν δείχνει με αυτή του την κίνηση, τις αμφισβητήσεις για τις απειλές επιβολής κυρώσεων από την Ευρωπαϊκή Ένωση σε βάρος της χώρας του. Η Ελλάδα δεν φαίνεται να είναι η μόνη που ενοχλείται από την υπογραφή των δυο αυτών μνημονίων, καθώς η Αίγυπτος αντέδρασε σφοδρά καταδικάζοντας τα δυο αυτά μνημόνια. Στις 16 Δεκεμβρίου του 2019 λοιπόν, ο αντιπρόσωπος της Αιγύπτου στον Οργανισμό Ηνωμένων Εθνών, Μοχάμεντ Εντρές, έστειλε επιστολή στον Πρόεδρο του ΟΗΕ με τους λόγους που η συμφωνία αυτή είναι άκυρη.⁴⁷ Έτσι, το αιγυπτιακό

⁴⁶ Απόσπασμα από την εκπομπή «Ωρα Ελλάδος 7», 2019

⁴⁷ United Nations, Security Council, S/2019/951

Υπουργείο Εξωτερικών σε ανακοίνωσή του ανέφερε πως τα δυο αυτά μνημόνια δεν μπορούν να έχουν νομική ισχύ αφού το άρθρο 8 της Συμφωνίας Skhirat ορίζει πως μόνο η κυβέρνηση της Λιβύης και το Υπουργικό Συμβούλιο έχουν την εξουσία να υπογράφουν διεθνείς συνθήκες και όχι ο Πρωθυπουργός⁴⁸. Την ενόχλησή του εξέφρασε και επισήμως ο Υπουργός Εξωτερικών της Ελλάδας, Νίκος Δένδιας, ο οποίος χαρακτήρισε την υπογραφή των μνημονίων εντελώς αδόκιμη και εκτός κάθε λογικής και έκανε καταγγελία για προσπάθεια συζήτησης με στόχο τον καθορισμό της ΑΟΖ μεταξύ Τουρκίας και Λιβύης. Την χαρακτήρισε επίσης αγεωγράφητη, αφού ουσιαστικά διαγράφει την ύπαρξη της Κρήτης ανάμεσα στις δύο χώρες. Βέβαια, αν παρατηρήσει κανείς σε βάθος τα μνημόνια αυτά, εύκολα θα διαπιστώσει πως δεν πραγματοποιήθηκε καμία οριοθέτηση ζωνών, δεν δίνονται σαφείς λεπτομέρειες για το τι προβλέπουν, δεν υπάρχουν γεωγραφικές συντεταγμένες και ούτε χάρτης. Μπορούμε επίσης να πούμε πως όλα τα παραπάνω αποφεύχθηκαν λόγω του φόβου αντίδρασης των ΗΠΑ για την Τουρκία και της Αιγύπτου για την Λιβύη. Σε καμία περίπτωση όμως δεν πρέπει η ελληνική κυβέρνηση να μείνει αμέτοχη καθώς η τουρκική κυβέρνηση απέδειξε τις απαιτήσεις που έχει να διαδραματίσει τον ρόλο του περιφερειακού ηγέτη και να συμμετέχει ενεργά στις ενεργειακές εξελίξεις.

4.3 Διεθνείς Αντιδράσεις

Ο ρόλος των μεγάλων δυνάμεων και των διεθνών οργανισμών είναι καθοριστικός για την εξέλιξη των σχέσεων μεταξύ της Ελλάδας και της Τουρκίας. Φαινομενικά με την ένταξη των δυο χωρών στο NATO, η διασφάλιση της ειρήνης θεωρούνταν δεδομένη. Κάτι τέτοιο όμως δεν ισχύει αφού δεν είναι λίγα τα γεγονότα που κλιμάκωσαν την κατάσταση. Οι διώξεις των Ελλήνων της Κωνσταντινούπολης το 1955, η απόβαση Τούρκων στο Καστελόριζο, η βύθιση ελληνικού σκάφους από τουρκικό περιπολικό μέσα στα ελληνικά χωρικά ύδατα το 1962, η απαγόρευση λειτουργίας της Θεολογικής Σχολής της Χάλκης το 1971 και το αποκορύφωμα της παράνομης τουρκικής εισβολής στην Κύπρο το οποίο οδήγησε την κυβέρνηση του Κωνσταντίνου Καραμανλή στις 14 Αυγούστου 1974 να αποχωρήσει από το στρατιωτικό σκέλος του NATO, ως ένδειξη διαμαρτυρίας για την παράνομη εισβολή στην Κύπρο και είχε ως στόχο να ασκήσει πίεση για την ικανοποίηση των ελληνικών διεκδικήσεων. Η αποχώρηση της Ελλάδας από το στρατιωτικό σκέλος του NATO, δεν φάνηκε να ενόχλησε ιδιαίτερα στην Συμμαχία δημιουργώντας ουσιαστικά θέματα

⁴⁸ Libyan Political Agreement, 17 December 2015

ασφαλείας στο Αιγαίο. Η στάση της Τουρκίας έγινε αμέσως πιο επιθετική τίθοντας το θέμα της διχοτόμησης του Αιγαίου και το θέμα της διανομής της υφαλοκρηπίδας. Την επιθετικότητα της Τουρκίας ήρθε να επιβεβαιώσει η διπλωματική και στρατιωτική κρίση του «ΧΟΡΑ» το καλοκαίρι του 1976. Με τα παραπάνω θέματα η Ελλάδα άρχισε να αναθεωρεί για το καθεστώς των αμερικάνικων βάσεων στο έδαφός της. Το θέμα των αμερικάνικων βάσεων συνδέθηκε με τη διαπραγμάτευση της επανόδου στο ΝΑΤΟ και επισκιάστηκε από αυτό. Στις 19 Οκτωβρίου 1980 η Ελλάδα επέστρεψε στο στρατιωτικό σκέλος του ΝΑΤΟ έπειτα από έντονες πιέσεις του Αμερικάνου Στρατηγού Μπέρναρντ Ρότζερς. Την κρίση του «ΧΟΡΑ» το 1976 ακολούθησε η κρίση του Μαρτίου του 1987. Σύμφωνα με την εφημερίδα *Ελευθεροτυπία* και το δημοσίευμα του Πασχάλη Κορωναίου στις 25 Φεβρουαρίου του 2007 οι προθέσεις των ΗΠΑ, και κατ' επέκταση του ΝΑΤΟ, αποκαλύφθηκαν με το απόρρητο ντοκουμέντο να φανερώνει πως οι ΗΠΑ μετά την εντολή του Μπους, αποφάσισαν να υποστηρίξουν την Τουρκία στη νέα αυτή διαμάχη με την Ελλάδα. Το αμερικάνικο Πεντάγωνο είχε προβλέψει πόλεμο ολίγων ημερών στο Αιγαίο ενδιαφερόμενο μονομερώς για τα τουρκικά συμφέροντα. Λίγες μέρες πριν την κορύφωση της κρίσης, και πιο συγκεκριμένα στις 21 Μαρτίου, ο Αμερικάνος υπουργός Άμυνας έστειλε ένα έγγραφο με την διαβάθμιση «άκρως απόρρητο» με αποδέκτη τον Αμερικάνο σύνδεσμο των ΗΠΑ στο ΝΑΤΟ και θέμα «Βοήθεια στον κ. Ρίτσαρντ Περλ». Ο παραλήπτης αυτού του εγγράφου ήταν «ΝΑΤΟ/SACEUR/ΕΙΔΙΚΟ ΣΥΝΔΕΣΜΟ ΗΠΑ-ΝΑΤΟ» όπου SACEUR, ο ανώτατος αρχηγός των συμμαχικών δυνάμεων της Ευρώπης. Ενώ δηλαδή το ΝΑΤΟ φαινομενικά εμφανίζεται επισήμως να διατηρεί μια ουδέτερη στάση στις ελληνοτουρκικές σχέσεις, εκλήθη να συνδράμει τον Περλ (υφυπουργός Άμυνας των ΗΠΑ και στενός σύμβουλος του Μπους). Το περιεχόμενο της επιστολής *«Πιστεύω ότι πρέπει να κάνουμε μια τολμηρή κίνηση αναφορικά με το ελληνικό πρόβλημα. Παρουσιάστηκε απροσδόκητα και δεν υπάρχει χρόνος για εξηγήσεις. Η απαιτούμενη βοήθεια πρέπει να δοθεί στον Ρίτσαρντ Περλ, ώστε να μπορεί να συνεργαστεί χωρίς πρόβλημα με το τουρκικό υπουργείο Άμυνας»*⁴⁹. Η άμεση βοήθεια των ΗΠΑ-ΝΑΤΟ στην Τουρκία την περίοδο εκείνη ήταν λοιπόν εμφανής. Η κυβέρνηση της Ελλάδας προσπάθησε μάταια να αποσπάσει εγγυήσεις ασφάλειας από τον ΝΑΤΟ. Η άρνηση για την προστασία της εδαφική ακεραιότητας από το ΝΑΤΟ, έδειχνε την διάθεση του

⁴⁹ Απόσπασμα από την τηλεοπτική εκπομπή « ΜΗΧΑΝΗ ΤΟΥ ΧΡΟΝΟΥ » 24 Μαρτίου 2007

οργανισμού να μην τεθεί ενάντια στην Τουρκία. Με το πρόσχημα ότι τα προβλήματα αφορούν στην πολιτική διάσταση και όχι στην νομική, κάτι το οποίο επικροτούσε και η Τουρκία, το NATO διατηρούσε μια τακτική ουδετερότητας. Δεν πρέπει όμως να ξεχνάμε πως το NATO λειτουργεί ως διαχειριστής των συγκρούσεων και όχι με σκοπό την επίλυση, οπότε και ο ρόλος του είναι περιορισμένος.

Στο θέμα της μετανάστευσης/προσφυγικής κρίσης, το NATO αναλαμβάνει μια πιο ενεργό στάση. Ο Γ.Γ. του NATO τόνισε σε δήλωσή του το 2016 πως όσοι άνθρωποι διασώζονται στα ελληνοτουρκικά σύνορα από τις δυνάμεις του NATO, θα επιστρέφουν στην Τουρκία. Διευκρίνισε πως ο ρόλος του NATO είναι υποβοηθητικός για τις ακτοφυλακές της Ελλάδας και της Τουρκίας, αλλά και της Frontex, και δεν έχει σκοπό την αναχαίτιση πλοίων και τη σύλληψη ανθρώπων. Παράλληλα υπογράμμισε πως ο ρόλος του NATO αφορά κυρίως στην παροχή πληροφοριών που σχετίζονται με την αναγνώριση και την παρακολούθηση σκαφών που πλέουν στην περιοχή. Ωστόσο αν τα πλοία του NATO εντοπίζουν στη θάλασσα ανθρώπους που κινδυνεύουν τότε θα τους διασώζουν όπως επιβάλλει το διεθνές Δίκαιο. Η συμβολή του NATO στα πλαίσια της συνεργασίας με την Frontex, ανέρχεται στην συμμετοχή δυο έως πέντε πλοίων.

Η Ελλάδα είναι μέλος της ΕΕ από την 1^η Ιανουαρίου του 1981. Η συμμετοχή της στην ΕΕ είναι ένα αδιαμφισβήτητο πλεονέκτημα έναντι της Τουρκίας, καθώς μπορεί να ασκήσει βέτο έναντι οποιασδήποτε ενέργειας μπορεί να βλάψει τα συμφέροντά της, κατά την διαδικασία ένταξης της Τουρκίας. Ο εξευρωπαϊσμός της Τουρκίας φαίνεται να είναι κάτι το οποίο επιζητούν πολλά κράτη-μέλη της ΕΕ, εκφράζοντας όμως μεγάλες αμφιβολίες γιατί κάτι τέτοιο θα σήμαινε μια πολύ ισχυρή Τουρκία εντός της ΕΕ. Συγκεκριμένα η Τουρκία με την ένταξή της θα διέθετε τους περισσότερους Ευρωβουλευτές και τις περισσότερες ψήφους στο Κοινοβούλιο με αποτέλεσμα να επηρεάζει σε μεγάλο βαθμό την λήψη αποφάσεων. Στις 15 Φεβρουαρίου του 1996, έπειτα από τις προκλητικές επιχειρήσεις της Τουρκίας στη βραχονησίδα Ίμια του ανατολικού Αιγαίου, η ΕΕ σκληραίνει φαινομενικά την στάση της απέναντι στην Τουρκία όταν το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο εξέδωσε ψήφισμα σχετικά με τις προκλητικές ενέργειες και την αμφισβήτηση εκ μέρους της χώρας αυτής των κυριαρχικών δικαιωμάτων κράτους μέλους της ΕΕ. Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο αναφέρει πως:

- 1) «εκφράζει σοβαρή ανησυχία για την παραβίαση εκ μέρους της Τουρκίας των κυριαρχικών δικαιωμάτων της Ελλάδας, κράτους μέλους της Ευρωπαϊκής Ένωσης, καθώς επίσης και για την άνοδο της στρατιωτικής έντασης στο Αιγαίο»,
- 2) «εκφράζει τη λύπη του για το γεγονός ότι η Ελλάδα και η Τουρκία βρέθηκαν στα πρόθυρα εχθροπραξιών και τις καλεί να σταματήσουν αμέσως κάθε ενέργεια που θέτει σε κίνδυνο την ειρήνη και τη σταθερότητα σ' αυτή την περιοχή»
- 3) «υπογραμμίζει ότι τα ελληνικά σύνορα αποτελούν επίσης τμήμα των εξωτερικών συνόρων της Ευρωπαϊκής Ένωσης»
- 4) «ζητεί την συμμόρφωση της Τουρκίας προς τις διεθνείς συμφωνίες και ειδικότερα προς τους κανόνες της ΟΑΣΕ, η οποία εμμένει στο ότι βάσει του Διεθνούς Δικαίου όλες οι διαφορές πρέπει να επιλύονται με ειρηνικά μέσα»
- 5) «εκφράζει τη λύπη του για την αποτυχία της Ευρωπαϊκής Ένωσης και των κρατών μελών της να αναλάβουν αποτελεσματική δράση στο πλαίσιο της ΚΕΠΠΑ κατά τη διάρκεια της κρίσης αυτής»⁵⁰.

Οι σχέσεις ΕΕ και Τουρκίας αμβλύνονται με την σύνοδο κορυφής της ΕΕ στο Ελσίνκι στις 10 και 11 Δεκεμβρίου του 1999, αφού πλέον η Τουρκία αποτελεί υποψήφιο κράτος για την ένταξή της στην ΕΕ. Η Ελληνική Κυβέρνηση έκανε τότε λόγο για «διπλή εθνική επιτυχία», με την πρώτη να αφορά στην ένταξη της Κύπρου στην ΕΕ χωρίς να θεωρείται απαραίτητη η προηγούμενη λύση του πολιτικού προβλήματος και την δεύτερη να αφορά στην απόφαση της Ελλάδας να μην ασκήσει βέτο στην ένταξη της Τουρκίας στην ΕΕ με την προϋπόθεση πως όλες οι εκκρεμείς ελληνοτουρκικές διαφορές θα παραπέμπονταν στο Δικαστήριο της Χάγης. Βέβαια, όπως αναφέρει το άρθρο 9 των Συμπερασμάτων της συνόδου «Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο τονίζει ότι η πολιτική επίλυση του προβλήματος θα διευκόλυne την προσχώρηση της Κύπρου στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Εάν μέχρι την ολοκλήρωση των διαπραγματεύσεων προσχώρησης δεν έχει επιτευχθεί λύση, η απόφαση του Συμβουλίου όσον αφορά την προσχώρηση θα ληφθεί χωρίς το ανωτέρω να αποτελεί προϋπόθεση. Εν προκειμένω, το Συμβούλιο θα λάβει υπόψη όλα τα σχετικά στοιχεία».⁵¹ Επιπλέον, η Κύπρος αποτελεί κράτος-μέλος της ΕΕ και εύκολα

⁵⁰ Επίσημη Εφημερίδα αριθ. C 065 της 04/03/1996 σ. 0156, Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο

⁵¹ Σύνοδος Κορυφής της Ευρωπαϊκής Ένωσης στο Ελσίνκι 1999, Συμπεράσματα, παράγραφος 9.

καταλαβαίνει κανείς, αν και δεν γίνεται σαφής λόγος, πως η ενταξιακή πορεία της Τουρκίας εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από την επίλυση του Κυπριακού ζητήματος. Η Κύπρος πλέον δεν έχει σύμμαχο μόνο την Ελλάδα αλλά και την ΕΕ. Στο θέμα των μεταναστών και των προσφύγων, η ΕΕ φαίνεται να έχει σημαντικό ρόλο. Αυτό το επιβεβαιώνει και ο Frontex ο οποίος έχει συντονιστικό ρόλο και βοηθά στην προστασία των ευρωπαϊκών και ελληνικών συνόρων μέσω της οικονομικής κάλυψης του κόστους των συνοριοφυλάκων, της μεταφοράς των καυσίμων και της βασικής συντήρησης κατά την διάρκεια μιας αποστολής. Επίσης, η «Κοινή Δήλωση» της Ε.Ε. και Τουρκίας της 18ης Μαρτίου 2016 φαίνεται να υλοποιείται σε ικανοποιητικό επίπεδο, έπειτα και από την οικονομική υποβοήθηση της ΕΕ στην Τουρκία με το ποσό των 3 δισεκατομμυρίων ευρώ για τους πρόσφυγες στην Τουρκία και για το άνοιγμα της αγοράς εργασίας στους Σύρους. Παρόλα αυτά, η στάση της Τουρκίας τον τελευταίο καιρό μόνο ανησυχία μπορεί να προκαλέσει στην ΕΕ. Αυτό επιβεβαιώθηκε στις 13 Μαρτίου του 2019 όταν το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο προέτρεψε την ΕΕ να αναστείλει τις ενταξιακές διαπραγματεύσεις με την Τουρκία ακολουθώντας την έκθεση της εισηγήτριας Κάτι Πίρι (Ολλανδή Ευρωβουλευτής) με 370 ψήφους. Δεν πρέπει να ξεχνάμε όμως πως το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο έχει συμβουλευτικό χαρακτήρα και η τελική απόφαση ανήκει στους αρχηγούς των κρατών-μελών. Η συνεχής και επαναλαμβανόμενη επιθετική στάση της Τουρκίας δεν άφησε πολλά περιθώρια στην ΕΕ και την 11^η Νοεμβρίου του 2019 εξέδωσε την Απόφαση (ΚΕΠΠΑ) 2019/ 1984 του Συμβουλίου σχετικά με τα περιοριστικά μέτρα λόγω των παράνομων γεωτρήσεων της Τουρκίας στην Ανατολική Μεσόγειο, όπου τα κράτη μέλη λαμβάνουν τα απαιτούμενα μέτρα για να εμποδίσουν την είσοδο στο έδαφός τους ή η διέλευση μέσω αυτού σε φυσικά πρόσωπα που είναι υπεύθυνα ή εμπλέκονται, με σχεδιασμό, προπαρασκευή, συμμετοχή, διεύθυνση, ή υποστήριξη, σε δραστηριότητες γεώτρησης που συνδέονται με την εξερεύνηση και παραγωγή υδρογονανθράκων ή την εξόρυξη υδρογονανθράκων ως αποτέλεσμα των δραστηριοτήτων αυτών, οι οποίες διεξάγονται χωρίς την άδεια της Κυπριακής Δημοκρατίας, εντός των χωρικών της υδάτων ή της αποκλειστικής οικονομικής της ζώνης ή στην υφαλοκρηπίδα της, φυσικά πρόσωπα που παρέχουν οικονομική, τεχνική ή υλική υποστήριξη για γεωτρήσεις που συνδέονται με την εξερεύνηση και παραγωγή υδρογονανθράκων ή την εξόρυξη υδρογονανθράκων ως αποτέλεσμα των δραστηριοτήτων αυτών, φυσικά πρόσωπα τα οποία συνδέονται με τα φυσικά πρόσωπα που ορίζονται με τα παραπάνω πρόσωπα. Στις περιπτώσεις όπου η

αποκλειστική οικονομική ζώνη ή η υφαλοκρηπίδα δεν έχουν οριοθετηθεί σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο με κράτος που έχει απέναντι ή όμορη ακτή, συμπεριλαμβάνονται και οι ενέργειες που ενδέχεται να υπονομεύσουν ή παρεμποδίσουν την επίτευξη συμφωνίας οριοθέτησης⁵². Επιπλέον, δεσμεύονται όλα τα κεφάλαια και οι οικονομικοί πόροι που ανήκουν, βρίσκονται υπό την ιδιοκτησία, την κατοχή ή τον έλεγχο φυσικών ή νομικών προσώπων, οντοτήτων ή φορέων που είναι υπεύθυνοι ή εμπλέκονται, με σχεδιασμό, προπαρασκευή, συμμετοχή, διεύθυνση, ή υποστήριξη, σε δραστηριότητες γεώτρησης που συνδέονται με την εξερεύνηση και παραγωγή υδρογονανθράκων ή την εξόρυξη υδρογονανθράκων ως αποτέλεσμα των δραστηριοτήτων αυτών, οι οποίες διεξάγονται χωρίς την άδεια της Κυπριακής Δημοκρατίας, εντός των χωρικών της υδάτων ή της αποκλειστικής οικονομικής της ζώνης ή στην υφαλοκρηπίδα της, φυσικών ή νομικών προσώπων, οντοτήτων ή φορέων που παρέχουν οικονομική, τεχνική ή υλική υποστήριξη για γεωτρήσεις που συνδέονται με την εξερεύνηση και παραγωγή υδρογονανθράκων ή την εξόρυξη υδρογονανθράκων ως αποτέλεσμα των δραστηριοτήτων αυτών και φυσικών ή νομικών προσώπων, οντοτήτων ή φορέων που συνδέονται με τα φυσικά ή νομικά πρόσωπα, οντότητες ή φορείς που αναφέρθηκαν πιο πάνω. Στις περιπτώσεις όπου η αποκλειστική οικονομική ζώνη ή η υφαλοκρηπίδα δεν έχουν οριοθετηθεί σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο με κράτος που έχει απέναντι ή παρακείμενη ακτή, συμπεριλαμβάνονται και οι ενέργειες που ενδέχεται να υπονομεύσουν ή παρεμποδίσουν την επίτευξη συμφωνίας οριοθέτησης⁵³. Η ΕΕ προέτρεψε επίσης όλα τα κράτη μέλη της να θεσπίσουν παρόμοια περιοριστικά μέτρα με σκοπό τον μέγιστο δυνατό αντίκτυπο στην Τουρκία.

---

⁵² ΑΠΟΦΑΣΗ (ΚΕΠΠΑ) 2019/1984 του Συμβουλίου της 11^{ης} Νοεμβρίου 2019.

⁵³ ΑΠΟΦΑΣΗ (ΚΕΠΠΑ) 2019/1984 του Συμβουλίου της 11^{ης} Νοεμβρίου 2019.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5 Συμπεράσματα

Έχει καταδειχθεί από τους περισσότερους μελετητές της διεθνούς κοινωνίας ότι το περιβάλλον των διεθνών σχέσεων είναι εξαιρετικά ασταθές. Αυτό το αντιλαμβάνεται ο κάθε παρατηρητής και για το περιβάλλον των διμερών και πολυμερών σχέσεων στην γειτονιά της Ελλάδας. Αυτό πρακτικά σημαίνει πως δεν μπορεί να πει κανένας με σιγουριά ποια θα είναι η εξέλιξη των σχέσεων μεταξύ δυο χωρών, και πόσο μάλιστα μεταξύ δυο γειτόνων χωρών που ασφαλώς μοιράζονται ορισμένα κοινά συμφέροντα αλλά έχουν και αντικρουόμενες θέσεις σε μεγάλο αριθμό θεμάτων. Η ελληνική κυριαρχία στο Αιγαίο αποτελεί το σταυροδρόμι για τον έλεγχο των θαλάσσιων επικοινωνιών της Ρωσίας, της Αφρικής και της Μέσης Ανατολής καθιστώντας την χώρα μας μείζονος σημασίας για τα συμφέροντα του NATO. Από την άλλη και η γεωγραφική θέση της Τουρκίας την καθιστά πολύτιμη στην δυτική συμμαχία, ιδιαίτερα λόγω της αστάθειας στην άμεση γειτονιά της στην Μέση Ανατολή και της αυξανόμενης αντιπαράθεσης με την Ρωσία και της συνεχιζόμενης με το Ιράν. Η Ελλάδα βρίσκεται ανάμεσα στην Τουρκία και στα Βαλκάνια σηματοδοτώντας τον φάρο σταθερότητας και ασφάλειας στην ευρύτερη περιοχή. Η Ελλάδα είναι μέλος της ΕΕ ενώ η Τουρκία όχι, αλλά και οι δύο είναι κράτη μέλη του NATO. Οι ελληνο-τουρκικές κρίσεις αποτελούν απειλή για την συνοχή της συμμαχίας, ωστόσο λόγω των κανόνων κάθε συμμαχίας, το NATO καλείται μεν να διευκολύνει την ελληνο-τουρκική προσέγγιση και διευθέτηση των υπαρχόντων σημείων τριβής, αλλά είναι υποχρεωμένο να τηρεί ίσες αποστάσεις. Η ισορροπία ανάμεσα στις δύο αυτές θέσεις φαίνεται ιδιαίτερα στο αντικείμενο της παρούσας εργασίας, δηλαδή στην εκδήλωση ορισμένων «θερμών» επεισοδίων, όπου διαπιστώθηκε επέμβαση των ΗΠΑ, και με την ιδιότητα τους ως ηγέτιδας δύναμης του NATO, προκειμένου να αποφευχθεί περαιτέρω όξυνση της κρίσης και διολίσθηση προς χρήση ένοπλων μέσων.

Βέβαια οι τελευταίες εξελίξεις που δείχνουν ότι η Τουρκία επιδιώκει την ενίσχυση των σχέσεων της με την Ρωσία, θα μπορούσαν να αξιοποιηθούν από την Ελλάδα ώστε να αναδειχτεί ότι παραμένει αξιόπιστος σύμμαχος της ΕΕ και του NATO, τονίζοντας όλα τα πλεονεκτήματά της εξασφαλίζοντας έτσι την ασφάλεια και υποβοήθησή της σε μέσα και εξοπλισμό και να μην επιτρέψει να την ξεπεράσουν

γεγονότα και ιδιαίτερα τετελεσμένα. Δεν πρέπει να διαφύγει της προσοχής ότι με την Τουρκία να κλιμακώνει την επιθετικότητά της διεκδικώντας περιοχές της ελληνικής υφαλοκρηπίδας και ΑΟΖ (και όχι μόνο), η προοπτική μιας κρίσης, όπως αυτές που εξετάστηκαν στην ανωτέρω εργασία, δεν μπορεί να αποκλεισθεί εξ αρχής. Αντιθέτως η τακτική της εργαλειοποίησης που προσπαθήσαμε να αποδείξουμε ανωτέρω, αποτελεί ένα ενδεχόμενο ως μέσο προώθησης πολιτικών και διπλωματικών κερδών (και ενδεχομένως και στρατιωτικών, αν και αυτό φαίνεται στην παρούσα συγκυρία πολύ πιο δύσκολο).

Επομένως οι Ελληνικές αρχές πρέπει να προσπαθήσουν να θωρακίσουν την άμυνα της χώρας με εξοπλιστικά προγράμματα που προσφέρει το ΝΑΤΟ, αυξάνοντας έτσι κατακόρυφα την αποτρεπτική ισχύ των Ενόπλων Δυνάμεων της χώρας. Ένα τέτοιο παράδειγμα εξοπλιστικού προγράμματος, το οποίο μάλιστα δεν υποβοηθείται από το ΝΑΤΟ, είναι η δημιουργία του ΜΕΑ (Μη Επανδρωμένου Αεροσκάφους) MQ-9 Reaper “GUARDIAN”. Το συγκεκριμένο ΜΕΑ έχει τη δυνατότητα να φέρει οπλισμό, αλλά χρησιμοποιείται κυρίως για την επιτήρηση και την ασφάλεια και έρευνα, αφού η Ελλάδα είναι το θαλάσσιο σταυροδρόμι ανάμεσα στη Δύση και την Ανατολή. Τα μνημόνια κατανόησης που υπεγράφησαν μεταξύ Τουρκίας και Λιβύης συνδέονται άμεσα με τις ενεργειακές εξελίξεις στην Ανατολική Μεσόγειο αλλά και με τις αποφάσεις για κυρώσεις από την πλευρά της ΕΕ για τις παράνομες ενέργειες της Άγκυρας στην κυπριακή ΑΟΖ. Είναι σχεδόν δεδομένο λοιπόν, ότι τα κοιτάσματα αυτά των υδρογονανθράκων θα περιπλέξουν περισσότερο το κουβάρι των διενέξεων. Ωστόσο, η συνεχής προκλητική στάση των Τούρκων, δεν είναι φαινόμενο που συναντάται μόνο στην Ελλάδα. Η τουρκική κυβέρνηση, θέλοντας να αποδείξει πως είναι μια ηγετική περιφερειακή δύναμη, φαίνεται να αμφισβητεί επανειλημμένα ακόμη και πολιτικές των ΗΠΑ. Η ιστορία, εντούτοις, και τα γεγονότα έχουν δείξει πως όσες χώρες δεν συμμορφώθηκαν με τις απαιτήσεις των μεγάλων δυνάμεων, μόνο κερδισμένες δεν βγήκαν. Αυτό λοιπόν, η Ελλάδα μπορεί να το εκμεταλλευτεί με τις πρόσφατες εξελίξεις, που φαίνεται να ενοχλούν τις δυτικές τουλάχιστον δυνάμεις (και συμμάχους τους στον αραβικό κόσμο και όχι μόνο), και να τολμήσει, γιατί όχι, να αλλάξει το στρατιωτικό της δόγμα από αποτρεπτικό-αμυντικό σε ένα λίγο πιο επιθετικό δόγμα, για να εδραιώσει τις θέσεις της στο Αιγαίο, τη Μεσόγειο και την Κύπρο. Η Ελλάδα πρέπει να εργασθεί περισσότερο ενεργητικά για την λύση του Κυπριακού ζητήματος, παρά την, οπωσδήποτε δικαιολογημένη απαισιοδοξία, αν όχι

απογοήτευση, που προκαλεί το γεγονός ότι το ζήτημα αυτό παραμένει άλυτο για πάνω από μισό αιώνα. Η πιο πρόσφατη εξέλιξη της υπογραφής του αγωγού Eastmed Act, επιβεβαιώνει τα παραπάνω αφού η συμφωνία αυτή υπογράφηκε μεταξύ ΗΠΑ, Ελλάδας, Κύπρου, Ισραήλ και Ιταλίας, χωρίς συμμετοχή της Τουρκίας. Ο αγωγός αυτός δημιουργεί μια νέα στρατηγική συμμαχία στην Ανατολική Μεσόγειο. Το μεγαλύτερο μέρος του κόστους προβλέπεται να αναληφθεί από το Ισραήλ, με ορισμένες αμερικάνικες τράπεζες να έχουν δείξει και αυτές ενδιαφέρον. Εάν καλυφθεί με αυτόν τον τρόπο το κόστος κατασκευής του αγωγού, το οποίο είναι αναμφισβήτητα μεγάλο (και πάντως πολύ μεγαλύτερο από την εναλλακτική που αντιπροτείνει η Τουρκία, η οποία βέβαια έχει τα δικά του προβλήματα⁵⁴), είναι ένα ζήτημα που στην παρούσα φάση δεν μπορεί να απαντηθεί με βεβαιότητα. Εν πάση περιπτώσει, η συμμαχία αυτή, όπως δημιουργήθηκε, δημιουργεί μία διπλωματική απομόνωση της Τουρκίας και ενισχύει αντικειμενικά την θέση της Ελλάδας στην ανατολική Μεσόγειο, καθιστώντας έτσι την πρόκληση θερμού επεισοδίου όχι ιδιαίτερα ελκυστική για την Τουρκία, εφόσον δεν θα μπορεί εύκολα να εργαλιοποιηθεί, όπως στο εντονότερα διμερές περιβάλλον του Αιγαίου.

Πέραν, ωστόσο της ενίσχυσης της αμυντικής-αποτρεπτικής ικανότητας των Ελληνικών Ενόπλων Δυνάμεων, την αξιοποίηση της θέσης της Ελλάδας στην ΕΕ και στο NATO και την ανάγκη ενίσχυσης της διμερούς και πολυμερούς συνεργασίας προκειμένου να μειωθεί ο πειρασμός της Τουρκίας να προκαλέσει «θερμό» επεισόδιο και να κεφαλοποιήσει επ' αυτού διπλωματικές και πολιτικές διεκδικήσεις κατά της Ελλάδος, η ανωτέρω εξέταση έδειξε ότι η συναίνεση και ομοθυμία των πολιτικών δυνάμεων της χώρας και η αποφυγή «αξιοποίησης» των κρίσεων στην εσωτερική πολιτική κονίστρα αποτελεί καίρια προϋπόθεση της αποτυχίας των επιδιώξεων της Τουρκίας από την πρόκληση οξείας κρίσης και της διασφάλισης των εθνικών δικαιωμάτων και συμφερόντων σε περιβάλλον ασφάλειας και ειρήνης.

---

⁵⁴ Βλ. παραπάνω για το θέμα της όδευσης των αγωγών επί της υφαλοκρηπίδας τρίτου κράτους. Ο αντιπροτεινόμενος από την Τουρκία αγωγός θα πρέπει να έχει την συγκατάθεση της Κύπρου, Λιβάνου και Συρίας, ή έστω ορισμένων από αυτές, εφόσον θα πρέπει να κατασκευασθεί επί της υφαλοκρηπίδας αυτών των κρατών.

ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗ

Επίσημες Πηγές

- Συνθήκη Ειρήνης με την Τουρκία, Λωζάνη, 24 Ιουλίου 1923
- Προεδρικό Διάταγμα περί καθορισμού πλάτους χωρικών υδάτων, όσον αφορά τα ζητήματα της Αεροπορίας και της Αστυνομίας αυτής, 6 Σεπτεμβρίου 1931, ΦΕΚ Α΄ 325, 18 Σεπτεμβρίου 1931
- Αναγκαστικός Νόμος 230/17 Σεπτεμβρίου 1936 περί καθορισμού αιγιαλίτιδος ζώνης, ΦΕΚ Α΄ 450, 13 Οκτωβρίου 1936
- Montreux Convention (1936), The Columbia Encyclopedia, 2004
- Διεθνές Δικαστήριο Ηνωμένων Εθνών, Απόφαση της Υφαλοκρηπίδας της Βόρειας Θάλασσας, 1969
- Νόμος 1815/1988, περί κύρωσης «Κώδικα Αεροπορικού Δικαίου», ΦΕΚ Α΄ 250, 11 Νοεμβρίου 1988.
- United Nations Convention on the Law of the Sea, 1982. Κυρώθηκε με τον Νόμο 2321/1996, ΦΕΚ Α΄ 136, 23 Ιουνίου 1996.
- Resolution on the provocative actions and contestation of sovereign rights by Turkey against a Member State of the Union, Επίσημη Εφημερίδα Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, αριθ. C 065 της 04/03/1996 σ. 0156
- Σύνοδος Κορυφής της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Ελσίνκι 1999, Συμπεράσματα.
- Libyan Political Agreement, 17 December 2015
- Commission Staff Working Document, Turkey 2016 Report, European Commission, Brussels, 9.11.2016
- Απόφαση (ΚΕΠΠΑ) 2019/1984 του Συμβουλίου, Επίσημη Εφημερίδα Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, 11 Νοεμβρίου 2019
- Letter from the Permanent Representative of Egypt to the United Nations addressed to the President of the Security Council, United Nations, Security Council, S/2019/951

Βιβλιογραφία

Ξενόγλωσση

- Acer Y, Maritime Delimitation in the Aegean sea, Part I-II, 22 May 2007
- Bielecki J., *Energy security: is the wolf at the door?*, Energy Charter Secretariat, Brussels, 2002.
- O'Connell D.P., *The international law of the sea*, Vol. II, Oxford: Clarendon Press, 1984
- Raftopoulos Evangelos, «The Crisis over the Imia Rocks and the Aegean Sea Regime: International Law as a Language of Common Interest », *International Law of Marine and Coastal Law*, 1997, σελ. 427-446.
- Ronald R. Krebs, *Perverse Institutionalism: NATO and the Greco-Turkish Conflict*, International Organization, Vol. 53, No. 2, Cambridge: The GU Press, 1999
- Syrigos Angelos, *The Status of the Aegean Sea according to International Law*, Athens - Brussels: Sakkoulas / Bruylant, 1998

Ελληνική

- Δίπλα Χαριτίνη, *Η Ελληνο-τουρκική διαφορά για την υφαλοκρηπίδα του Αιγαίου: Εναλλακτικές λύσεις και προτάσεις*, Αθήνα: ΕΛΙΑΜΕΠ, 1992.
- Καψής Γιάννης, *Οι τρεις μέρες του Μάρτη*, Αθήνα: Νέα Σύνορα Λιβάνη, 1990.
- Κόλμερ Κωνσταντίνος, *Τα πετρέλαια της Ελλάδος*, Αθήνα: Εκδόσεις Λιβάνη, Ιούλιος 2006
- Μαρδάς Κώστας, *Προ- Τιμια Πολέμου*, Αθήνα: Σιδέρης, 2019
- Ντόκος Θάνος, *Αλφαβητάρι Ελληνο-τουρκικών Σχέσεων*, Αθήνα: ΕΛΙΑΜΕΠ, 2010.
- Οικονομίδης Κωνσταντίνος, *Θέματα διεθνούς δικαίου και ελληνικής εξωτερικής πολιτικής*, Αθήνα - Κομοτηνή: Εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, 1993
- Ροζάκης (επιμ.), *Το Αιγαίο και η Ελληνοτουρκική Κρίση, 1979* . Aydin & Yfantis, (eds.) *Turkish-Greek Relations: the Security Dilemma in the Aegean*.
- Κουφουδάκης Βαγγέλης, «Το Κυπριακό ζήτημα μετά την τουρκική εισβολή, 1974-1998», σε *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τομ. ΙΣΤ, Αθήνα: Εκδοτική Αθηνών, 2000, σελ. 492-503.

- Ρούκουνας Εμμανουήλ, *Δημόσιο Διεθνές Δίκαιο*, Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, 3^η έκδοση, 2019
- Στρατή Αναστασία Γ., *Ελληνικές θαλάσσιες ζώνες & οριοθέτηση με γειτονικά κράτη*, Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, 2012
- Συρίγος Άγγελος Μ., *Ελληνοτουρκικές Σχέσεις*, Αθήνα: Πατάκης, 2015
- Τζήμητρας Χάρης, *Η υφαλοκρηπίδα των νησιών στην διεθνή νομολογία*, Αθήνα: Εκδ. Σάκκουλα, 1997.
- Τζήμητρας Χάρης, «Διεθνές Δίκαιο και Σύγχρονη Ελληνική Εξωτερική Πολιτική», σε Παναγιώτης Τσάκωνας (επιμ.), *Σύγχρονη Ελληνική Εξωτερική Πολιτική*, τόμ. Α΄, Αθήνα: Σιδέρης, 2003, σελ. 65-90.
- Τζιάρρας Ζήνωνας, «Η Σημασία των Παγκόσμιων και Περιφερειακών Ενεργειακών Μεταβολών για την Κύπρο», *Ετήσια Επιθεώρηση Ιστορίας, Κοινωνίας και Πολιτικής*, Τεύχος 1, σσ.11- 28, 2015
- Τζιάρρας Ζήνωνας, *Κύπρος και Ενεργειακές Εξελίξεις: Προκλήσεις και Προοπτικές*, Κείμενο Έρευνας SI No. 2/2013
- Χατζηβασιλείου Ευάνθης, «Το Κυπριακό ζήτημα», σε Γ. Βαληνάκης (επιμ.), *Ελληνική εξωτερική και ευρωπαϊκή πολιτική 1990-2010*, Αθήνα: Ι. Σιδέρης, 2010, σελ. 71-86.

Διαδικτυακές Πηγές

- <https://www.cnn.gr/eidhseis/tag/22244/sxeseis-elladas-toyrkias>
- <https://www.mfa.gr/zitimata-ellinotourkikon-sheseon/>
- <https://www.news247.gr/afieromata/andreas-papandreou/o-ischyros-andr-e-as-toy-aigaioy.6435027.html>, Άρθρο Κωνσταντίνου Σαρρηκόστα
- <https://www.protothema.gr/stories/article/782801/apo-ti-sunthiki-tis-lozanis-1923-os-tis-italotourkikes-sumfonies-tou-1932/>, Άρθρο Μιχάλη Στούκα
- <https://news.sol.org.tr/erdogan-photographed-front-blue-homeland-map-176159>

Μέσα Επικοινωνίας

- Εκπομπή «Φάκελοι- Ίμια», 2001

- Εκπομπή «Μηχανή του Χρόνου- Οι Ελληνοτουρκικές Σχέσεις», 24 Μαρτίου 2007
- Εκπομπή «Militaire.gr- Η Γαλάζια Πατρίδα και ο εθνικός όρκος των Τούρκων, ο Σάββας Καλεντερίδης εξηγεί», 15 Φεβρουαρίου 2019
- Εκπομπή «Ωρα Ελλάδος 7», 2019